

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**VALSTS PROBĀCIJAS DIENESTA FUNKCIJA – IZLĪGUMA
ORGANIZĒŠANA UN VADĪŠANA KRIMINĀLPROCESĀ AR
STARPNIEKA PALĪDZĪBU**

BAKALaura DARBS

Darba autors: **Signe Zukure**

Studenta apliecības Nr.: sz12025

Zinātniskais vadītājs: Mg.iur., lektors Jānis Maizītis

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Noziedzīga nodarījuma rezultātā likumpārkāpējs ir radījis kaitējumu noteiktai personai – cietušajam. Sabiedrībā valda uzskats, ka likumpārkāpēju var sodīt tikai bargs sods, bet ne vienmēr tas ir labākais risinājums. Bieži vien labs risinājums ir izlīgums, kas noslēgts starp cietušo un likumpārkāpēju. Izlīguma rezultātā likumpārkāpējs atzīst savu vainu, bet cietušais gūst gan morālu, gan finansiālu mierinājumu un atzīst, ka pēc izlīguma noslēgšanas viņam nav prasību pret likumpārkāpēju. Izlīgumā iesaistītās puses ar starpnieka palīdzību sarunu ceļā risina radušos konfliktu. Likumpārkāpējam bieži var būt pat smagāk satikt un uzklaut cietušo klātienē, nekā izciest tiesas piespriesto sodu, tāpēc nereti izlīguma rezultātā likumpārkāpējs ir saņēmis lielāku mācību un šis process viņam ir licis mainīt savu uztveri un rīcību.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt Valsts probācijas dienesta funkcijas – izlīguma organizēšana un vadīšana kriminālprocesā ar starpnieka palīdzību - būtību un problēmjautājumus.

Darbs sastāv no četrām nodaļām, kurās izpētītas Valsts probācijas dienesta būtība un funkcijas, izlīguma organizēšanas un vadīšanas, izlīguma īstenošana ar starpnieka palīdzību, prasības starpniekam izlīgumā.

Atslēgas vārdi: izlīgums, cietušais, kriminālprocess, Valsts probācijas dienests, funkcija, mediācija, starpnieks

ANNOTATION

In criminal offense the offender has caused damage to a specific person - the victim. In public opinion the offender can be punished only with harsh punishment, but it is not always the best option. Often, a good solution is a settlement - agreement between the victim and the offender. In settlement offender takes guilt but the victim receives both moral and financial comfort, and admits that after the settlement he has no claim against the offender. In settlement parties with help of the mediator solves conflict. To offender can often be even harder to meet and listen to victims in person, than serve a court sentence, so often in a result of the settlement the offender has received a higher lesson and the process he has made to change their perceptions and behavior.

Bachelor thesis aims to explore the National Probation Service functions - settlement organization and management of criminal proceedings with the help of mediator - the gist and issues.

The work consists of four chapters, which researched the gist of National Probation Service and its functions, organization and management of the settlement, implementation of the settlement with the help of mediator, requirements for mediator in settlement.

Keywords: settlement, victim, criminal proceedings, National Probation Service, function, mediator

SATURS

Ievads	5
1. Valsts probācijas dienests.....	7
1.1. Valsts probācijas dienesta principi.....	8
1.2. Valsts probācijas dienesta klients	9
1.3. Valsts probācijas dienesta funkcijas	9
2. Izlīguma organizēšana un vadīšana kriminālprocesā.....	12
2.1. Izlīgumā iesaistīto pušu tiesības	17
2.2. Ieguvumi no izlīguma	20
2.3. Izlīguma īstenošana.....	22
2.4. Izlīguma noslēgšanas forma	24
2.5. Izlīgums skaitļos	26
3. Starpnieks izlīgumā.....	30
4. Brīvprātīgo starpnieku aptauja	36
Kopsavilkums	40
Izmantotās literatūras saraksts	42
Pielikumi.....	44
1.pielikums Brīvprātīgo starpnieku anketas paraugs.....	44

IEVADS

Ne mazums cilvēku par kriminālprocesa vienīgo pareizo un taisnīgāko noslēgumu uzskata notiesājošu spriedumu, kurā noteikts bargs sods, optimāli – brīvības atņemšana. Droši vien visbiežāk ļaudis šādu uzskatu argumentētu ar nepieciešamību atjaunot taisnīgumu, kas, viņuprāt, vislabāk panākams, noziedznieku sodot un tādējādi sniedzot gandarījumu cietušajam. Šāda nostādne gan raisa šaubas – vai tiešām kriminālsods pats par sevi spēj kompensēt cietušajai personai nodarīto pārestību un kaitējumu? Acīmredzot diskusijas par šo tēmu pārrēdamā nākotnē nebeigsies, taču tiesību speciālisti daudzu tiesiska rakstura konfliktu risināšanai kā labu un taisnīgu, 21. gadsimta justīcijas prasībām atbilstošu līdzekli iesaka izlīgumu.¹

Izlīgums kriminālprocesā katru gadu kļūst arvien populārāks un, autore uzskata, ka izlīgums ir viens no efektīvākajiem veidiem kā sabiedrībā atjaunot taisnīgumu, jo tikai patiesa nožēla un vainas atzīšana no apsūdzētā puses bieži vien var cietušajam sniegt gandarījumu un spēju piedot un aizmirst pāridarījumu.

Visbiežāk izlīgums norisinās ar Valsts probācijas dienesta starpnieka klātbūtni un izlīgumā iesaistītās puses pavada ilgu laiku sarunās ar starpnieku par noziedzīgo nodarījumu, par tā sekām, iespējām tās novērst un pušu vēlmēm konflikta, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, risināšanā. Tāpēc autore uzskata, ka ir svarīgi un aktuāli pētīt tiesību normas, kas regulē izlīguma norisi, pieļaujamību un saturu, kā arī tiesību normas, kas attiecināmas uz starpnieku un viņa piedalīšanos izlīguma procesā. Svarīgi ir pētīt nepilnības, kas atrodamas tiesību aktos, kas regulē izlīgumu ar starpnieka piedalīšanos un novērst vai pilnveidot tos, lai izlīguma process kļūtu vēl efektīvāks un tā piemērošana kļūtu vēl populārāka.

Bakalaura darba mērķis: izpētīt Valsts probācijas dienesta funkcijas – izlīguma organizēšana un vadīšana kriminālprocesā ar starpnieka palīdzību - būtību un problēmjaucējumus.

---

¹ Bārtulis J., Izlīgums kā alternatīva. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=210637> [aplūkots: 2014.gada 3.maijā]

Lai sasniegtu noteikto darba mērķi, tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Izzināt un analizēt normatīvos aktus, kas regulē Valsts probācijas dienesta darbību un kārtību, kādā veicama izlīguma organizēšana.
2. Izpētīt izlīguma ar Valsts probācijas dienesta starpnieka palīdzību īpatnības.
3. Analizēt tiesību normas, kas regulē Valsts probācijas dienesta starpnieka vadīto izlīgumu un tiesību normas, kas attiecināmas uz starpniekam izvirzītajām prasībām.
4. Veikt aptauju Valsts probācijas dienesta brīvprātīgo starpnieku vidū par viņu sagatavotību izlīguma procesam un par procesa nepilnībām.

Bakalaura darbā informācija ir izskaidrota tā, lai to būtu viegli uztvert personām, kas ikdienā nesaskaras ar kriminālprocesuālajām normām, informācija ir ietverta trīs nodaļās.

Pirmajā nodaļā aprakstīta Valsts probācijas dienesta būtība, mērķis, principi, pēc kuriem darbojas Valsts probācijas dienests. Nodaļā uzskaitīti Valsts probācijas dienesta klienti un īsumā raksturotas funkcijas, ko ikdienā veic Valsts probācijas dienests.

Otrajā nodaļā tiek pētīts izlīgums, kā tiesiskā taisnīguma atjaunošanas instruments, tiek aplūkoti ieguvumi un iespējas, ko izlīgums sniedz, tiek analizētas izlīgumā iesaistīto pušu tiesības. Nodaļā ir ietverti taisnīguma atjaunošanas pamatprincipi un principi, pēc kuriem jāvadās Valsts probācijas dienesta starpniekam vadot izlīgumu starp cietušo un apsūdzēto. Šajā nodaļā aplūkojami izlīguma statistikas dati.

Trešajā nodaļā aprakstīta starpnieka kompetence izlīguma procesā, viņam nepieciešamās prasmes, pieredze un zināšanas. Nodaļā salīdzinātas tiesību aktos ārzemēs un Latvijā izvirzītās prasības starpniekiem.

Ceturtajā nodaļā tiek analizēta aptauja, kura tika veikta Valsts probācijas dienesta brīvprātīgo starpnieku vidū.

Bakalaura darbā pielietotās pētījuma metodes: analīze, salīdzināšana, statistika, anketēšana.

Rakstot bakalaura darbu tika pētīta un analizēta literatūra latviešu un angļu valodā.

1. VALSTS PROBĀCIJAS DIENESTS

Valsts probācijas dienesta likuma 1. pants nosaka, ka probācija ir kriminālsoda — piespiedu darbs — un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa — sabiedriskais darbs — izpildes, kā arī probācijas klientu uzraudzības un sociālās uzvedības korekcijas pasākumu sistēma, kas izveidota, lai novērstu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.²

Valsts probācijas dienests ir Tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku kriminālsoda — piespiedu darbs — un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa — sabiedriskais darbs — izpildē, kā arī probācijas klientu uzraudzībā un sociālās uzvedības korekcijā.³

Probācijas dienests ir radīts, lai sekmētu noziedzības novēršanu valstī, nodrošinātu sabiedrībā izciešamo sodu kvalitatīvu izpildi un koordināciju, un atslogotu pārējo tiesību aizsardzības iestāžu darbu.⁴ Autore uzskata, ka sabiedrība vairāk būtu jāinformē par probācijas dienesta būtību, mērķiem un funkcijām, jo, balstoties uz autores novērojumiem, sabiedrībā, runājot par probācijas dienestu, bieži rodas jautājumi par šī dienesta darbību. Cilvēki, kas nav saistīti ar šo dienestu vai kuriem nav nācies vērsties šajā dienestā, neizprot tā nozīmīgumu un nepieciešamību.

Probācija būtībā atzīst to, ka vidējais pārkāpējs faktiski nav bīstams noziedznieks un nerada draudus sabiedrībai. Probācijas dienesta darbinieki ir atzinuši, ka brīdī, kad pārkāpējs saprot, ka sava noziedzīgā nodarījuma rezultātā var nonākt cietumā, viņš ir spiests un pat ieinteresēts sadarboties ar probācijas dienesta darbiniekiem. Probācija sniedz likumpārkāpējam iespēju pierādīt sevi, dod viņiem otru iespēju un ļauj sadarboties un konsultēties ar profesionālu probācijas dienesta personālu, kas var palīdzēt viņiem apgūt pareizu uzvedības formu un veiksmīgi atgriezties sabiedrībā.⁵

Valsts probācijas dienesta izveide ir apliecinājums tam, ka sodīšanas sistēmai mūsu valstī nav atribūcijas raksturs, ka likumpārkāpējs nav zudis sabiedrībai un ka valsts uzņemas atbildību par savas sabiedrības locekļiem.

Valsts probācijas dienesta izveide ir solis uz jaunas kriminālsodu izpildes sistēmas ieviešanu, jo mērķis nav tikai veicināt tādu sodu piespriešanu, kad likumpārkāpējs netiek

---

² Valsts probācijas dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots: 2015.gada 15.martā]

³ Turpat.

⁴ Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=10> [aplūkots: 2015.gada 15.martā]

⁵ Senna J. J., Siegel L. J., Introduction to criminal justice. Washington: West publishing company,

izolēts no sabiedrības, bet izveidot sistēmu, kurā pastāv gan sodi ar izolāciju no sabiedrības, gan bez tās.⁶

Probācijas institūciju parādīšanās Latvijā turpina kriminālsodu izpildes sistēmas reformu, kas pēc neatkarības atgūšanas sākās ar plašu cietumu reformu, nāves soda atcelšanu, mūsdienīgu sodu izpildes tiesību normu jaunradi. Dienesta izveide Latvijā ļaus uzlabot kriminālsodu piespriešanas un izpildes efektivitāti.

Valsts probācijas dienests ir Tieslietu ministra pārraudzībā esoša iestāde, kas darbojas, pamatojoties uz 2003. gada 18. decembrī Saeimā pieņemto likumu „Valsts probācijas dienesta likums”, kas ir stājies spēkā 2004. gada 1. janvārī, un saskaņā ar 2005. gada 27. decembra Ministru kabineta noteikumiem nr. 1010 „Valsts probācijas dienesta nolikums”.⁷

Lai gan veids kā tiek organizēta probācijas sistēma ir katras valsts individuāls lēmums, tās pamatā tomēr ir līdzīgi mērķi un realizēšanas līdzekļi. Veidojot Latvijas probācijas sistēmu, par piemēru ir ņemta citu valstu pieredze un speciālistu ieteikumi. Probācijas sistēmu Latvijā var uzskatīt par elastīgu un, to attīstot un pilnveidojot, var paredzēt plašu tās iespēju izmantošanu nākotnē.

1.1. Valsts probācijas dienesta principi

Valsts probācijas dienesta darbu organizē, pamatojoties uz šādiem probācijas principiem:

- 1) sadarbības princips — probācijas darba pamatā ir institūciju sadarbības organizēšana un veicināšana nolūkā optimāli un atbilstoši vienotai politikai iesaistīt un izmantot valsts, pašvaldību un sabiedrisko organizāciju resursus probācijas īstenošanā;
- 2) optimizācijas princips — probācijas darbu organizē tā, lai racionāli izmantotu probācijas funkcijas, deleģējot tās attiecīgajām pašvaldībām un sabiedriskajām organizācijām un paturot tiesības noteikt šo funkciju izpildes kritērijus un kontrolēt šo funkciju izpildi;
- 3) sociālās integrācijas princips — veicot probācijas klienta uzraudzību un viņa sociālās uzvedības korekciju, nodrošina šā klienta integrāciju sabiedrībā.⁸

---

⁶ Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=10> [aplūkots: 2015.gada 15.martā]

⁷ Turpat.

⁸ Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004. , 11.lpp

Autore uzskata, ka visi šie Valsts probācijas dienesta principi ir ļoti vērtīgi un padara probācijas dienesta darbu tikai efektīvāku, jo gan sadarbība institūciju starpā, gan funkciju deleģēšana pašvaldībām un sabiedriskajām organizācijām kā arī probācijas klientu integrēšana sabiedrība veicina sabiedrības atveseļošanos, padara probācijas īstenošanu ātrāku un pieejamāku klientam.

1.2. Valsts probācijas dienesta klients

Valsts probācijas dienesta likuma 1.panta 5.punkts nosaka, ka Valsts probācijas dienesta klients ir:

- nosacīti notiesāta persona;
- nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvota persona;
- persona, pret kuru izbeigts kriminālprocess, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības;
- ar piespiedu darbu notiesāta persona;
- persona, kurai piemērots sabiedriskais darbs;
- persona, kurai ar prokurora priekšrakstu par sodu noteikts piespiedu darbs;
- persona, par kuru tiesa, prokurors vai brīvības atņemšanas iestādes administrācija ir pieprasījusi izvērtēšanas ziņojumu;
- persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un ir piekritusi iesaistīties izlīgumā;
- ar probācijas uzraudzību notiesātā persona vai persona, kurai ar prokurora priekšrakstu par sodu noteikts papildsods — probācijas uzraudzība

1.3. Valsts probācijas dienesta funkcijas

Valsts probācijas dienesta likuma 6.pants nosaka, ka Valsts probācijas dienests savā kompetencē veic šādas funkcijas:

1. Sniegt izvērtēšanas ziņojumu par probācijas klientu – pēc tiesas, prokurora vai brīvības atņemšanas iestādes administrācijas pieprasījuma Valsts probācijas dienesta amatpersona, kura atbilstoši apmācīta, sagatavo izvērtēšanas ziņojumu par probācijas klientu, kurā ietver probācijas klienta raksturojumu un viņa sociālo apstākļu novērtējumu, kā arī dienesta viedokli par probācijas klientu.⁹

---

⁹ Valsts probācijas dienesta funkcijas. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/cits/lv-ministrija-iestades-probacija-html> [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

Funkcijas īstenošana uzsākta 2004. gada 1.janvārī. Pēc grozījumiem likumā „Par valsts budžetu 2009.gadam” (grozījumi veikti pamatojoties uz Ministru kabineta 2009.gada 30.aprīļa sēdes protokola Nr.28, 3.§ 7.punktu) no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim Valsts probācijas dienesta sagatavoto izvērtēšanas ziņojumu prokurors un tiesa var pieprasīt tikai par tām personām, kuras apsūdzētas noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pret dzimumneaizskaramību un tikumību, kā arī par apsūdzētajiem, kuri noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīgi;¹⁰

2. Nodrošināt probācijas programmu izstrādi un licencētu programmu īstenošanu – probācijas programmas tiek īstenotas, lai panāktu probācijas klienta tiesisku uzvedību, un veicinātu viņa integrāciju sabiedrībā.

Funkcijas īstenošana uzsākta 2005. gada 1.janvārī. Pēc grozījumiem likumā „Par valsts budžetu 2009.gadam” (grozījumi veikti pamatojoties uz Ministru kabineta 2009.gada 30.aprīļa sēdes protokola Nr.28, 3.§ 7.punktu) no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim Valsts probācijas dienests nepiedalās notiesāto sociālās uzvedības korekcijā soda izciešanas laikā un neīsteno notiesātajiem paredzētās probācijas programmas brīvības atņemšanas iestādēs;¹¹

3. Organizēt kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi.

Sākot ar 2005. gadu Valsts probācijas dienests no pašvaldībām pakāpeniski pārņēma piespiedu darba izpildes organizēšanu. No 2006. gada Valsts probācijas dienests nodrošina piespiedu darba izpildi visā Latvijas teritorijā.¹²

4. Organizēt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs – izpildi.

Saskaņā ar likumu „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” audzinoša rakstura piespiedu līdzekli – sabiedriskais darbs – no 2005.gada 1.jūlija izpilda Valsts probācijas dienests.¹³

5. Nosacīti notiesātu, nosacīti pirms termiņa no brīvības atņemšanas soda atbrīvotu un nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotu personu uzraudzība sabiedrībā – uzraudzība ir katra probācijas klienta individuālajām vajadzībām un jaunu likumpārkāpumu izdarīšanas riskam pielāgots atbalsta un kontroles pasākumu komplekss, kuru

---

¹⁰Valsts probācijas dienesta statistiskie rādītāji. Pieejams:
http://www.probacija.lv/uploads/publikacija_maijs.pdf [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

¹¹ Turpat.

¹² Turpat.

¹³ Turpat.

pārbaudes vai neizciestās soda daļas laikā īsteno Valsts probācijas dienesta amatpersona, kura atbilstoši apmācīta.¹⁴

Funkcija sāka īstenot no 2006. gada 1.janvāra; Pēc grozījumiem likumā „Par valsts budžetu 2009.gadam” (grozījumi veikti pamatojoties uz Ministru kabineta 2009.gada 30.aprīļa sēdes protokola Nr.28, 3.§ 7.punktu) to personu uzvedības kontroli, par kurām pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, Valsts probācijas dienests neveic no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim.¹⁵

6. Sniegt postpenitenciāro palīdzību no brīvības atņemšanas iestādēm atbrīvotajām personām – palīdzību, kuru Valsts probācijas dienests sniedz cilvēkam, kurš noslēdzis brīvprātīgu rakstveida vienošanos.

Funkcijas īstenošana uzsākta 2004.gada 1.janvārī. Pēc grozījumiem likumā „Par valsts budžetu 2009.gadam” (grozījumi veikti pamatojoties uz Ministru kabineta 2009.gada 30.aprīļa sēdes protokola Nr.28, 3.§ 7.punktu) postpenitenciārās palīdzības funkcija likvidēta.¹⁶

7. Nodrošināt iespēju cietušajam un probācijas klientam brīvprātīgi iesaistīties izlīgumā – pārrunu procesā, kurā piedalās cietušais un probācijas klients un kurā izmanto Valsts probācijas dienesta starpnieka palīdzību, lai novērstu noziedzīga nodarījuma sekas un panāktu cietušā un probācijas klienta izlīgumu.¹⁷

Funkcijas īstenošana uzsākta 2005. gada 1.janvārī. Pēc grozījumiem likumā „Par valsts budžetu 2009.gadam” (grozījumi veikti pamatojoties uz Ministru kabineta 2009.gada 30.aprīļa sēdes protokola Nr.28, 3.§ 7.punktu) no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim Valsts probācijas dienesta apmācīts starpnieks izlīgumā iesaistās tikai pirmstiesas kriminālprocesa laikā.¹⁸ Par šo funkciju sīkāk turpmākajās nodaļās.

Autoresprāt, sabiedrībā valda maldīgs uzskats, ka Valsts probācijas dienests nodarbojas tikai ar nosacīti notiesātu, nosacīti pirms termiņa no brīvības atņemšanas soda atbrīvotu un nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotu personu uzraudzību sabiedrībā, kas liecina par sabiedrības neinformētību, jo citas dienesta veiktās funkcijas ir tik pat nozīmīgas gan sabiedrībai, gan valstij kopumā.

¹⁴ Valsts probācijas dienesta funkcijas. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/cits/lv-ministrija-iestades-probacija-html> [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

¹⁵ http://www.probacija.lv/uploads/publikacija_maijs.pdf [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

¹⁶ Turpat.

¹⁷ Valsts probācijas dienesta funkcijas. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/cits/lv-ministrija-iestades-probacija-html> [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

¹⁸ http://www.probacija.lv/uploads/publikacija_maijs.pdf [aplūkots: 2015.gada 09.martā]

2. IZLĪGUMA ORGANIZĒŠANA UN VADĪŠANA KRIMINĀLPROCESĀ

Pašlaik nevienā Latvijā spēkā esošā tiesību aktā nav sniegta precīza izlīguma definīcija, kurā būtu ietverti priekšnoteikumi, lai izlīgums varētu stāties spēkā. Autore uzskata, ka personai, kas nav ieguvusi juridisko izglītību un kura nestrādā ar šo jomu saistītā darbā, var rasties jautājumi un neizpratne par Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā ietverto institūtu - izlīgums. Tāpēc autore piedāvā šādu izlīguma definīciju, kura būtu jāiekļauj Ministru kabineta noteikumos Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību”: Izlīgums ir sarunu ceļā brīvprātīgi noslēgta vienošanās ar Valsts probācijas dienesta sertificēta starpnieka palīdzību starp cietušo un likumpārkāpēju, kurā likumpārkāpējs atzīst savu vainu un sola radītos zaudējumus atlīdzināt, bet cietušais atzīst, ka līdz ar izlīguma noslēgšanu viņam pret likumpārkāpēju vairs prasību nav. Autore uzskata, ka šī definīcija būtu jāiekļauj tieši Ministru kabineta noteikumos Nr.825, jo šis normatīvais akts regulē izlīguma norisi, pušu tiesības un citus ar izlīguma procesu saistītos jautājumus.

Saskaņā ar Krimināllikuma 58.panta otro daļu, personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājusies cilvēka nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi un persona pēdējā gada laikā nav tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu.¹⁹ Ja krimināllietā par cietušajām atzītas vairākas personas, tad, lai atzītu, ka izpildītas pantā noteiktās prasības, izlīgumam jābūt noslēgtam ar visām cietušajām personām.

Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-572/2008. Apsūdzētais A.A. iesniedza kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedumu, jo kasācijas sūdzības iesniedzējs uzskata, ka tiesas atzinums, par to, ka nav iespējams realizēt iesniegto izlīgumu, jo nav noslēgts izlīgums ar visām lietā cietušajām personām, esot nepamatots.

No lietas materiāliem redzams, ka konkrētajā kriminālprocesā par cietušajām atzītas trīs personas – S.K., T.B. un E.L.. No lietas materiāliem pievienotā izlīguma (l.l.192) redzams, ka tas noslēgts ar divām no lietā cietušajām S.K. un T.B..

---

¹⁹ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots: 2015.gada 10.martā]

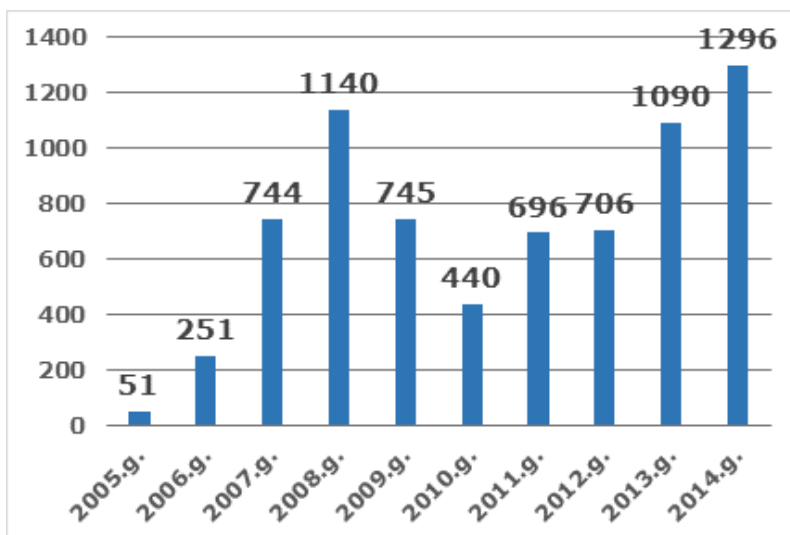
Saskaņā ar Krimināllikuma 58.panta otro daļu, personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi. No lietas materiāliem redzams, ka izlīgums ar cietušo E.L. vai viņa pārstāvi nav noslēgts. Neskatoties uz to, ka cietušajai E.L. pirmās instances tiesā iebildumi pret apsūdzēto nav bijuši, minētā pantā noteiktās prasības nav izpildītas. Senāta Krimināllietu departaments atzīst, ka apelācijas instances tiesa pamatoti norādījusi, ka iesniegto izlīgumu īstenojot nav pamata un nolēma Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 20.augusta spriedumu atstāt negrozītu, bet apsūdzētā A.A. kasācijas sūdzību noraidīt.²⁰

Izlīgums, kā tiesiskā taisnīguma atjaunošanas instruments, tiek rekomendēts Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijās: Rekomendācija par justīcijas pieejamības veicināšanas pasākumiem (R (81) 7, 1981.gada maijs) un Rekomendācija Nr. R(99)19 „Par mediāciju krimināllietās”. Šīs rekomendācijas paredz, ka dalībvalstīm jāveic pasākumi, lai atvieglotu un veicinātu pušu samierināšanu un vienošanās panākšanu pirms tiesas procesa uzsākšanas. Savukārt rekomendācijā „Par mediāciju krimināllietās” paredz, ka nacionālajiem normatīvajiem aktiem jāveicina izlīgums krimināllietās un jāparedz izlīguma organizēšanas kārtība, kā arī to, ka izlīgumam ar starpnieka palīdzību krimināllietās ir jābūt visiem pieejamam.²¹ Latvijā kārtību kādā veicama izlīguma organizēšana un vadīšana nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību”. Pēdējo gadu laikā izlīgumu skaits ir būtiski pieaudzis, kas secināms pēc Valsts probācijas dienesta sniegtajiem datiem, kas aplūkojami 2.1. attēlā.

---

²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums Lietā SKK – 572/2008
Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-likuma-noram-ar-tezem/kriminallikuma-vispariga-dala/#6> [aplūkots 2015.gada 20.aprīlī]

²¹ Teivāns – Treinovskis J., Probācijas sistēma Latvijā: tendences, problēmas, perspektīvas. Rīga: Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2009., 77.-78.lpp

2.1. att. Īstenoto izlīgumu dinamika pa gadiem (absolūtie skaitļi)²²

Izlīgums starp cietušo un apsūdzēto atzīstams par tiesiski noslēgtu tikai gadījumos, kad tas noslēgts labprātīgi. Šajos gadījumos apsūdzētam sava vaina noziedzīgā nodarījumā jāatzīst, savukārt, cietušai personai jāatzīst, ka viņam vairs nav nekādu pretenziju pret noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu. Nevar izlīgt par to, ko persona uzskata, ka nav izdarījusi. To varētu skaidrot arī kā vienu no iespējām taisnīgam krimināltiesisko attiecību noregulējumam, kas lielākoties jāvērtē pozitīvi.²³

Cietušā izlīguma ar likumpārkāpēju mērķis ir samierināt likumpārkāpēju un noziedzīgajā nodarījumā cietušo personu ar prasmīga starpnieka palīdzību. Izlīguma process nodrošina iespēju (starpnieka kontrolē) savstarpēji tikties cietušajam un likumpārkāpējam. Šī procesa rezultātā noziedzīgais nodarījums kļūst personisks, jo likumpārkāpējs uzzina par savas rīcības radītajām sekām. Cietušajam, kuru krimināltiesiskā sistēma bieži vien ignorē, pastāv iespēja izteikties un izpaust savas emocijas, lai to dzirdētu cilvēks, kam tas jādzird visvairāk, - nodarījuma tiešais vaininieks. Tādā veidā tiek veicināts cietušā „atveseļošanās” process. Kompensācija var būt finansiāla vai materiāla, to var arī īstenot ar likumpārkāpēja darbu cietušā vai vietējās sabiedrības labā vai arī kādā citā veidā. Galvenais, lai šī procesa rezultātā gan cietušajam, gan likumpārkāpējam rastos izjūta par sociālā taisnīguma nostiprināšanos.²⁴

²² Valsts probācijas dienesta īstenoto izlīgumu dinamika pa gadiem. Nepublicēt materiāls.

²³ Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009.gada 7.jūlijs, Nr.27. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=194386> [aplūkots: 2015.gada 02.aprīlī]

²⁴ Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004., 16.lpp

Izlīguma procesa pamatā tiek izmantoti Taisnīguma atjaunošanas pamatprincipi:

- Fokusēšanās uz noziedzīgā nodarījuma radīto kaitējumu cilvēkiem nevis uz likuma pantu, kas tika pārkāpts;
- Līdzvērtīga attieksme kā pret cietušo, tā pret likumpārkāpēju, iesaistot abus taisnīguma atjaunošanas procesā;
- Darbs pie cietušā iepriekšējā stāvokļa atjaunošanas, sniedzot viņam atbalstu un ņemot vērā viņa vajadzības;
- Atbalsta sniegšana likumpārkāpējam, palīdzot veidot viņa izpratni par pienākumu uzņemšanos;
- Nodrošināta iespēja tiešam cietušā un likumpārkāpēja dialogam;
- Iespēja sabiedrībai, kas tika ietekmēta no noziedzīgā nodarījuma, iesaistīties taisnīguma atjaunošanas procesā;
- Iedrošināšana uz sabiedrību un integrāciju nevis uzspiešanu un izolāciju;
- Cieņu pret visiem iesaistītajiem izlīguma procesā.²⁵

Nevar neņemt vērā arī to, ka izlīgumam kā jebkuram darījumam ir komerciālas iezīmes, kas pašreizējā tiesu praksē izpaužas visai spilgti, radot pamatotu iespaidu, ka tādējādi var atpirkties no kriminālatbildības un soda, kas ir pretrunā gan KL 35. pantā noteiktajam soda mērķim, gan publiskās apsūdzības kriminālprocesa būtībai. Pat ja pieļaujam, ka uz šādu tirgošanos ar vainīgo vēl būtu pamats cietušajam, kam pašam personīgi radīts kaitējums, tad tāda procedūra cietušā bojāejas gadījumā šķiet vismaz neētiska. Šādai nostādnei pilnībā atbilst tiesas motivācija, kad tā nepieņēma izlīgumu starp apsūdzēto I.V., kurš, vadot automašīnu alkohola ietekmē, izraisīja sadursmi ar velosipēdu, kā rezultātā gāja bojā tā vadītāja M.P., un cietušo – bojāgājušās meitu. Tiesa, atzīmējot, ka ne Krimināllikums, ne Kriminālprocesa likums nenosaka, ka tiesai šāds izlīgums obligāti jāpieņem, tālāk norādīja: “Apsūdzētais I.V., vadot automašīnu stiprā alkohola ietekmē – 3,4 promiles, apdraudēja satiksmes drošību, satiksmes dalībniekus, kuri paļāvās, ka viņš kā satiksmes dalībnieks pildīs ceļu satiksmes noteikumus, ievēros to prasības. Viņa rīcība, pārkāpjot ceļu satiksmes noteikumus, bija tiešā cēloniskā sakarā ar cietušajai M.P. nodarītajiem smagiem miesas bojājumiem, kuru dēļ iestājās smagas neatgriezeniskas sekas – cilvēka nāve. Kā redzams no lietas, izlīgums noslēgts ar ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušās cietušās M.P. meitu S.D. Līdz ar to cietušās – bojā gājušās M.P. – viedokli par izlīgumu ar apsūdzēto tiesai nav iespējams noskaidrot”²⁶

²⁵ Sadarbojoties ir iespējams rast risinājumu. Izlīgums. Pieejams:

http://www.probacija.lv/uploads/bildes/izligums_buklets_pdf_2.pdf [aplūkots: 2015.gada 01.aprīlis]

²⁶ Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009.gada 7.jūlijs, Nr.27. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=194386> [aplūkots: 2015.gada 02.aprīlī]

Autore pievienojas viedoklim, ko pauž gan K. Strada – Rozenberga, gan V. Liholaja, ka lai patiesi un pilnīgi nodrošinātu Kriminālprocesa likuma mērķa sasniegšanu, jo tāds mērķis ir arī efektīva Krimināllikuma normu piemērošana, pilnībā var atbalstīt ierosinājumu, ka likumā būtu norādāmi apstākļi, kurus konstatējot kriminālprocesa izbeigšana sakarā ar izlīgumu būtu nepieļaujama, kā vienu no tādiem apstākļiem minot smagu seku izraisīšanu ar noziedzīgu nodarījumu.²⁷

Izlīgums ir iespēja:

- runāt par notikušo īpaši apmācīta starpnieka klātbūtnē, kurš izlīguma procesā palīdz uzturēt miermīlīgas sarunas, lai cietušais un likumpārkāpējs spētu sasniegt izlīgumu;
- runāt par to, kā mainījusies dzīve pēc notikušā;
- veidot sarunu drošā un komfortablā vidē;
- ātrāk atrisināt notikušo nekā tiesāšanās ceļā;
- iesaistīt izlīguma procesā savus atbalstītājus (radus, draugus, vecākus u.c. svarīgas personas);
- saņemt saprotošu, nenosodošu attieksmi un konfidencialitāti.²⁸

Izlīguma pamatprincipi:

1. Personīga un brīvprātīga dalība;
2. Likumpārkāpējs atzīst, ka ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu;
3. Nav domstarpību par nodarījuma faktiem;
4. Iespēja jebkurā brīdī atteikties no dalības procesā;
5. Piedalās likumiskais pārstāvis, ja iesaistās nepilngadīgais;
6. Cietušais nepilngadīgais var nepiedalīties, ja tas viņam var kaitēt;
7. Procesu vada apmācīts starpnieks;
8. Starpnieks – procesa vadītājs nevis tiesnesis vai psihoterapeits;
9. Starpnieks ievēro ētikas principus;
10. Konfidencialitāte;
11. Izlīgumu var organizēt par jebkuru noziedzīgu nodarījumu;
12. Izlīguma process – bezmaksas.²⁹

---

²⁷ Turpat.

²⁸ Izlīgums. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=674> [aplūkots: 2015.gada 03.aprīlī]

²⁹ Ziediņa D., Izlīguma īstenošanas pieredze Valsts probācijas dienestā. Pieejams: http://www.mediacija.lv/images/2013_10/DianaZiedina_VPD.pdf [aplūkots: 2015.gada 03.aprīlī]

2.1. Izlīgumā iesaistīto pušu tiesības

Mediācijas procedūrā tieši iesaistītas trīs puses – likumpārkāpējs, cietušais un neitrāls vidutājs jeb starpnieks. Eiropas Padome iesaka paredzēt nacionālajā likumdošanā iespēju meditācijā piedalīties arī tulkam, ja kaitējuma nodarītājs vai cietusī persona nevar tieši sazināties valodas neprasmes dēļ. Tomēr ir acīmredzami, ka tulkam mediācijas procesā ir gluži tehniskas funkcijas.

Eiropas Padome arī noteic, ka meditācijā ir jānodrošina galvenās procesuālās garantijas, īpaši pušu tiesības uz juridisko palīdzību. Juridiskā palīdzība jāsniedz, lai izskaidrotu personām mediācijas būtību, personas tiesības mediācijas procesā, kā arī izlīguma tiesiskās sekas. Tomēr tas nenozīmē, ka izlīguma gaitā jāiesaistās advokātam. Vairākās valstīs, kur sekmīgi tiek īstenots izlīgums ar starpnieku, advokāta iesaistīšanos mediācijas procesā uzskata par nevēlamu, bet dažās valstīs, piemēram, Norvēģijā – to pat aizliedz. Savukārt Polijā advokāta piedalīšanās meditācijā ir atļauta ar likumu, paredzot, ka viņš var piedalīties meditācijā, bet nevar pārstāvēt savu klientu.³⁰ Ministru kabineta noteikumi Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību”³¹ 4.pants nosaka, ka izlīgumā var piedalīties:

1. likumiskais pārstāvis vai bāriņtiesa, ja iesaistītā puse ir nepilngadīga vai rīcībnespējīga pilngadīga persona;

2. trešās personas (ja iesaistītās puses tam piekrīt), lai ar savu klātbūtni sniegtu atbalstu iesaistītajām pusēm.

Šajā gadījumā noteikumi nenosaka, ka procesā būtu jāpiedalās advokātam, bet arī neaizliedz to. Panta otrā daļa pieļauj trešo personu piedalīšanos, ja procesā iesaistītās puses tam piekrīt, tas nozīmē, ka procesā kā trešā persona var tikt iesaistīts advokāts.

Autore gan piekrīt A. Judina paustajam viedokli, ka advokāta līdzdalība parasti traucē sekmīgas vienošanās panākšanu. Bieži advokāti ir tendēti likt šķēršļus izlīgumam. Tāda attieksme zināmā mērā ir saistīta ar vēlmi saglabāt savu monopolstāvokli lietas virzībā, kā arī nevar ignorēt advokātu finansiālās intereses, jo tieši pastāvošais konflikts nodrošina

---

³⁰ A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005., 20.lpp Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots: 2015.gada 25.aprīlī]

³¹ Kārtība kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību: Ministru kabineta noteikumi Nr.825 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543> [aplūkots: 2015.gada 25.aprīlī]

advokātam ienākumus, savukārt samierināšanās rezultātā zūd nepieciešamība pēc jurista palīdzības.³²

Autore uzskata, ka Ministru kabineta noteikumos Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību ” 4.panta otrajai daļai būtu jābūt šādā redakcijā: Trešās personas (ja iesaistītās puses tam piekrīt), lai ar savu klātbūtni sniegtu atbalstu iesaistītajām pusēm. Kā trešā persona izlīgumā nevar piedalīties advokāts, kurš pārstāv savu klientu.

Autore uzskata, ka Latvijai būtu jāņem piemērs no Polijas prakses, jo, lai nodrošinātu efektīgu un produktīvu izlīguma procesu, lai nodrošinātu pušu tiesības uz juridisko palīdzību un novērstu iespēju, ka izlīguma process tiek apzināti traucēts vai ietekmēts, advokāta tiesību ierobežošana ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā nodrošināt iepriekš minētos kritērijus.

Izlīgumā iesaistīto pušu tiesības, ir uzskaitītas Ministru kabineta noteikumos Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību” 4.nodaļā. Pusēm ir tiesības:

1. Atteikties no dalības izlīgumā – dalība Valsts probācijas dienesta izlīgumā ar starpnieka palīdzību ir brīvprātīga, un cietušais jebkurā brīdī var atteikties no dalības izlīgumā
2. Pieprasīt īslaicīgu pārtraukumu – reizēm izlīguma sēde ir ļoti emocionāla, tā var būt arī fiziski grūta, ja, piemēram, cietušajam ir veselības problēmas, tāpēc cietušais jebkurā brīdī var palūgt pārtraukumu izlīguma sēdē, vienojoties par šī pārtraukuma ilgumu;
3. Lūgt atlikt izlīguma sēdi uz citu datumu – ja vienas sēdes laikā nav iespējams panākt vienošanos vai nav bijusi iespēja uzdot jautājumus un saņemt atbildes no likumpārkāpēja, tad var lūgt atlikt izlīguma sēdi uz citu datumu; tāpat arī var lūgt atlikt izlīguma sēdi, ja nav iespējams ierasties uz jau nolikto izlīguma sēdi;
4. Pieprasīt citu starpnieku – ja cietušais apzinās, ka nespēs sastrādāties ar Valsts probācijas dienesta norīkoto starpnieku vai starpnieks jau izlīguma organizēšanas sākumā parāda to, ka nav godīgs, taisnīgs, objektīvs, neitrāls un neizrāda vienādu attieksmi pret iesaistītajām pusēm un nav tolerants pret cietušā vajadzībām izlīgumā, cietušais var pieprasīt, lai Valsts probācijas dienests norīko citu starpnieku;

---

³² A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005., 20.lpp Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots: 2015.gada 25.aprīlī]

5. Iesaistīt izlīgumā trešās personas – tā kā cietušajam bieži vien vienam ir grūti pārdzīvot satraukumu un izlīguma sēdes laikā ir nepieciešami atbalstītāji, tad cietušais ir tiesīgs pieaicināt trešās personas; protams, lai likumpārkāpēju neatstātu nevienlīdzīgās pozīcijās, arī viņam šādā gadījumā tiek piedāvāta iespēja uzaicināt savus atbalstītājus;
6. Savstarpēji vienoties par izlīguma sēdes valodu, ja iesaistītās puses nepārzina valsts valodu – nepieciešamības gadījumā starpniekam ir tiesības tulkot izlīguma sēdes norisi;
7. Pieaicināt tulku – starpniekam ir tiesības pieaicināt tulku, ja par to vienojušās iesaistītās puses;
8. Iesniegt sūdzību Valsts probācijas dienestā par starpnieka neētisku rīcību vai pienākumu nepildīšanu – šo tiesību var realizēt izlīguma īstenošanas laikā, kā arī pēc izlīguma sēdes; cietušajam ir tiesības iesniegt sūdzību arī gadījumā, ja cietušais ir atteicies no starpnieka, viņa neētiskās vai neprofesionālās darbības dēļ.

Cietušajam ir arī vairākas tiesības, kas saistītas ar izlīguma metodiku. Šīs tiesības ir:

1. Pieprasīt no starpnieka, lai tas rūpētos par to, ka likumpārkāpējs izturas pieklājīgi pret cietušo, taču tā kā starpniekam ir jābūt neitrālam, arī cietušajam var aizrādīt par nepieklājīgu attieksmi pret likumpārkāpēju;
2. Pieprasīt, lai nodrošina drošu vidi izlīguma sēdei – šī tiesība izriet no starpnieka pienākumiem, un tas ir būtiski, jo bieži vien cietušais nevēlas nedz sēdēt blakus likumpārkāpējam, nedz arī atrasties vienatnē ar likumpārkāpēju;
3. Būt informētam par starpnieka tiesībām un pienākumiem, izlīguma mērķi, izlīguma sēdes noteikumiem un kriminālprocesuālajām sekām – cietušajam šo informāciju ir būtiski zināt pirms izlemt par iesaistīšanos izlīguma sēdē; šo informāciju starpniekam ir jāatgādina arī izlīguma sēdes laikā;
4. Uz izlīguma sarunu satura aizsardzību un konfidencialitāti no starpnieka puses.

Saskaņā ar iepriekš analizēto, cietušajam ir plašs tiesību loks Valsts probācijas dienesta organizētajā un vadītajā izlīgumā ar starpnieka palīdzību. Salīdzinot Latvijas normatīvajos aktos nostiprinātās cietušā tiesības izlīguma laikā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu Nr.2012/29/ES, var secināt, ka Latvijas normatīvajos aktos ir viena būtiska nepilnība. Direktīvas 12.pants regulē cietušā tiesības uz aizsardzību atjaunojošās justīcijas pakalpojumu. Mūsu valstī justīcijas pakalpojums tiek realizēts kā izlīgums, taču normatīvajos aktos iztrūkst izlīguma nosacījumu uzraudzības procedūra, ko paredz direktīva. Šī procedūra aizsargātu cietušo un veicinātu likumpārkāpēju izpildīt izlīguma nosacījumus noteiktā termiņā, tādējādi

atkārtoti viktimizējot cietušo. Līdz ar to nākotnē, veicot grozījumus Kriminālprocesa likumā, ir būtiski padomāt arī par izlīguma nosacījumu izpildes uzraudzību, ko veic tā iestāde, kur noslēgts izlīgums.³³

Autore piekrīt iepriekš paustajam viedoklim, jo praksē pastāv gadījumi, kad apsūdzētais izvairās izpildīt izlīguma nosacījumus noteiktajā termiņā un cietušajam atkal nākas saskarties ar ciešanām, sāpēm un neapmierinātību, kas tika novērsts izlīguma procesā. Cietušais kļūst neapmierināts ar izlīguma rezultātu un viņā zūd pārliecība par taisnīguma atjaunošanu, viņā rodas sajūta, ka apsūdzētais ir „izsprucis” no soda.

Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likumā būtu jāietver normas, kas regulē kārtību kā tiek veikta izlīguma nosacījumu izpilde, kuras iestādes kompetencē izlīguma nosacījumu izpildes uzraudzība ietilpst un kādas ir sekas izlīguma nosacījumu neizpildes gadījumā.

Autoresprāt, būtu nepieciešams papildināt Kriminālprocesa likuma 538.pantu pievienojot tam otro daļu šādā redakcijā: Pieņemt lēmumu par apsūdzētā atbrīvošanu no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšanu var tikai tad, kad persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu ir izpildījusi visus izlīguma nosacījumus.

Šādi nosacījumi personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu var būt kā motivācija izlīguma noteikumu ātrākai izpildei.

2.2. Ieguvumi no izlīguma

Cietušajam:

- Ātrāk kā tiesāšanās ceļā var saņemt atlīdzību par nodarīto kaitējumu
- Var paust likumpārkāpējam savu viedokli un izjūtas par notikušo
- Var saņemt atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem par notikušo
- Gūst lielāku drošības sajūtu nākotnei

Likumpārkāpējam:

- Uzņemas atbildību par nodarīto cietušajam un atlīdzina tam nodarītos zaudējumus
- Atkarībā no nodarījuma smaguma, izlīgums var būt par pamatu atbrīvošanai no kriminālatbildības vai citos gadījumos tiesa to var ņemt vērā, nosakot sodu
- Saņem iespēju izskaidrot savas rīcības iemeslus notikušajā
- Atgūst cieņu, izdarot secinājumus un domājot, kādā veidā varētu mainīt savu uzvedību

---

³³ Tetere, G. Cietušā tiesības izlīgumā. Pieejams: <http://providus.lv/article/cietusa-tiesibas-izliguma> [aplūkots 2015.gada 03.maijā]

Sabiedrībai:

- Tiek atslogota tiesu sistēma
- Samazinās to cilvēku skaits, kas nonāk ieslodzījuma vietās
- Tiek taupīti nodokļu maksātāju līdzekļi
- Likumpārkāpējam, izprotot nodarījuma sekas, samazinās jauna nodarījuma izdarīšanas iespējamība, kas veicina sabiedrības drošību³⁴

Tiesu sistēmas ieguvums:

- Tiek atjaunots sociālais taisnīgums, un tas pozitīvi raksturo krimināltiesisko sistēmu;
- Procesa norisei ir vajadzīgs ievērojami mazāk laika un finansu līdzekļu, nekā tad, ja lieta tiek izskatīta parastajā tiesvedības kārtībā;
- Tiek samazināti ar brīvības atņemšanu saistītie izdevumi;
- Probācijas sistēma ļauj samazināt tiesu, prokuroru, advokātu, kā arī cietumu darbinieku noslogotību, tā atbrīvojot tos darbam pie lietām, kurām viņi vajadzīgi vairāk.³⁵

Neraugoties uz izlīguma priekšrocībām, tas gan nekādā gadījumā nav uzskatāms par brīnumlīdzekli, ar kura palīdzību izdarītais likumpārkāpums tiek padarīts par nebijušu. Jāņem vērā, ka pat gadījumos, kad izlīguma noslēgšana procesa virzītājam liek izbeigt kriminālprocesu, noziedzīgo nodarījumu izdarījusī persona nevarēs sākt dzīvi „no jauna” . Proti, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380. pantu šāds apstāklis nav personu rehabilitējošs, jo persona, slēdzot izlīgumu ar cietušo, faktiski atzīst sevi par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tas nozīmē, ka personai, kas atbrīvota no kriminālatbildības izlīguma rezultātā, jārēķinās ar ierobežojumiem profesijas izvēlē, bet dažu amatu ieņemšana tai ir liegta uz mūžu,³⁶ piemēram, persona, kas agrāk sodīta par nozieguma izdarīšanu (neatkarīgi no tā vai sodāmība dzēsta vai noņemta), nevar kļūt par tiesneša kandidātu. Autore uzskata, ka personai, kas atbrīvota no kriminālatbildības izlīguma rezultātā tiek dota otra iespēja pierādīt sevi sabiedrībai, veicināt sabiedrības attīstību ar savu darbu un priekšzīmīgo uzvedību. Ne vienmēr tiek dota šāda iespēja, tāpēc izlīguma rezultātā ieguvums ir ne tikai likumpārkāpējam un cietušajam, bet arī sabiedrībai un tiesu sistēmai.

---

³⁴ Izlīgums Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=674> [aplūkots: 2015.gada 03.aprīlī]

³⁵ Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004., 17.lpp

³⁶ Bārtulis J., Izlīgums kā alternatīva. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=210637> [aplūkots: 2015.gada 03.aprīlī]

2.3. Izlīguma īstenošana

Izlīguma ierosinātājs var būt ne tikai procesa virzītājs – policija, prokurors vai tiesa, bet arī cietušais, persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu vai viņu likumiskais pārstāvis, ja kāda no iesaistītajām pusēm ir nepilngadīgais. Izlīgumu īstenošana ir iespējama visās kriminālprocesa stadijās un visos tā veidos (skatīt 2.2.attēlu). Izlīgums starp cietušo un likumpārkāpēju var būt par iemeslu kriminālprocesa izbeigšanai, bet citos gadījumos tiesa to var ņemt vērā kā atbildību mīkstināšu apstākli, nosakot sodu.³⁷

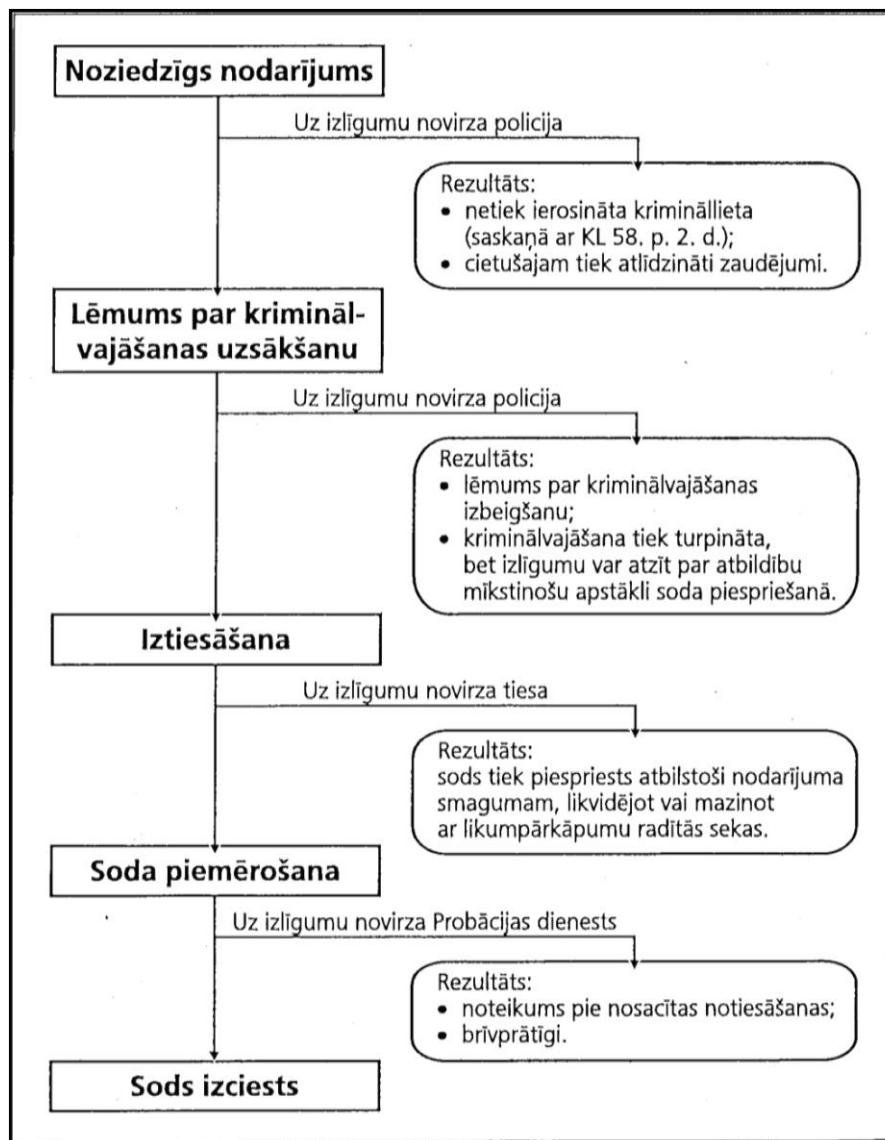
Ministru kabineta noteikumi Nr.825 nosaka, ka dienests organizē un vada izlīgumu starp personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un cietušo:

1. pirms kriminālprocesa uzsākšanas;
2. visās kriminālprocesa stadijās;
3. pēc tiesas nolēmuma pieņemšanas;
4. pēc tam, kad stājies spēkā prokurora priekšraksts par sodu;
5. pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības;
6. ja tiesnesis lemj jautājumu par audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu bērnam.

Autore uzskata, ka iespēja slēgt vienošanos starp likumpārkāpēju un cietušo jebkurā kriminālprocesa stadijā ir ļoti laba iespēja gan likumpārkāpējam, gan cietušajam, jo brīdī, kad kāda no pusēm ir izlēmusi piekrist izlīgumam – tas vēl nav par vēlu. Tas ir tikai dabiski, ka kriminālprocesa sākumā, kad pusēm tiek piedāvāts slēgt izlīgumu likumpārkāpējs nevēlās atzīt savu vainu, bet cietušais nav gatavs iesaistīties sarunās un ir sāpināts par sev izdarīto kaitējumu. Taču brīdī, kad puses ir apdomājušas izlīguma iespējamību un pirmās emocijas ir norimušas tās var pārdomāt un vēlēties slēgt izlīgumu.

---

³⁷ Teivāns – Treinovskis J., Probācijas sistēma Latvijā: tendences, problēmas, perspektīvas. Rīga: Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2009., 79.lpp

2.2.att. „Izlīguma virzītāji”³⁸

Kriminālprocesa likums neizvirza līgumam obligātas formas un satura prasības, kā to dara, piemēram, Civilprocesa likums, nosakot izlīgumam noteiktas prasības. No Kriminālprocesa likuma izriet nepieciešamība slēdzot izlīgumu norādīt, ka tas ir noslēgts labprātīgi, ka puses saprot tā sekas un kādi ir izlīguma nosacījumi. Izlīgumu paraksta abas puses – cietušais un persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, procesa virzītāja vai Valsts probācijas dienesta apmācīta dienesta apmācīta starpnieka klātbūtnē, kuri apliecina pušu parakstus, kā arī puses var iesniegt procesa virzītājam notariāli vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka apliecinātu izlīgumu.³⁹

³⁸ Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004., 18.lpp

³⁹ Kazaka S., Izlīgums krimināltiesisko konfliktu risināšanā. Administratīva un kriminālā justīcija, 2012.gada jūlijs, augusts, septembris, Nr.3(60), 28.lpp

Izlīgumu iespējams noslēgt līdz brīdim, kad tiesa aiziet apspriežu istabā taisīt spriedumu. Izlīgumu iesniedz rakstveidā un pievieno krimināllietai. Tiesas sēdes laikā izlīgumu var paziņot mutvārdos un to ieraksta tiesas sēdes protokolā, kuru cietušais un apsūdzētais paraksta. Tādējādi noteicošais ir tieši izlīguma fakts, nevis nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas apmērs. Protams, procesa virzītājam ir jāpārlicinās, ka cietušais nav izlīgumam piekritis draudu vai vardarbības rezultātā, vai izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus, ka cietušā pārstāvis darbojas pārstāvamā interesēs utml. Šis apsvērums būs izšķirošais arī gadījuma, kad apsūdzētais būs atlīdzinājis cietušajam visus nodarītos zaudējumus, bet cietušais atteiksies izlīgt. Līdz ar ko, ja izlīgums netiks noslēgts, kriminālprocesu nebūs iespējams izbeigt.⁴⁰

2.4. Izlīguma noslēgšanas forma

Izstrādājot Kriminālprocesa likumu likumdevējs nav likumā ietvēris nosacījumus par izlīguma formu un saturu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 381. panta trešajā daļā un 536. panta otrajā daļā noteikto norāde uz izlīguma noslēgšanu labprātīgi ir obligāta, par ko tiesai jāpārlicinās pirms izlīguma parakstīšanas, ja par to tiek paziņots mutvārdos tiesas sēdes laikā, vai pēc rakstveida izlīguma saņemšanas, to nosaka Kriminālprocesa likuma 536. panta piektajā daļā. Kriminālprocesa likuma 536.panta ceturtajā un piektajā daļā noteikts tiesas pienākums pirms izlīguma, ja tas pieteikts mutiski, izdarīt ierakstu tiesas sēdes protokolā, ko paraksta cietušais un apsūdzētais, vai pēc rakstveida izlīguma saņemšanas pārlicināties, vai tas noslēgts labprātīgi un vai cietušais saprot izlīguma sekas.

Tiesu praksē pastāv arī izlīguma formas, kas ir apšaubāmas. Te minams Ogres rajona tiesas 2008.gada 31.marta lēmums lietā Nr.K24-0059/08-5, kas pieņemts lietā I.E. apsūdzībā KL 156.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

No lēmuma redzams, ka tiesas sēdes laikā cietušais A.K. pieteica lūgumu izbeigt kriminālprocesu pret I.E., paziņodams, ka abi ir izlīguši, par ko tika izdarīts ieraksts tiesas sēdes protokolā un no cietušā paņemts paraksts, ka viņš izlīgumu noslēdzis labprātīgi un saprot izlīguma sekas. Rakstveida izlīgums tiesai iesniegts netika, apsūdzētais I.E. tiesas sēdē ieradies nebija. Tiesa, pārlicinājusies tiesas sēdē, ka izlīgums starp cietušo un apsūdzēto noslēgts labprātīgi, par ko cietušais parakstījies uz attiecīgas veidlapas, bez viltus, maldiem un spaidiem, saprotot un apzinoties izlīguma sekas,” atzina, ka kriminālprocess privātās apsūdzības lietā izbeidzams, jo ir konstatēts KPL 377.panta 9.punktā norādītais apstāklis, kas

---

⁴⁰ Kazaka S., Izlīgums krimināltiesisko konfliktu risināšanā. Administratīva un kriminālā justīcija, 2012.gada jūlijs, augusts, septembris, Nr.3(60), 29.lpp.

nepieļauj kriminālprocesu. Neapstrīdami, ka šādā privātās apsūdzības kriminālprocesā cietušajai personai ir izšķiroša ietekme uz kriminālatbildības iestāšanos, taču likumdevējs, neatkarīgi no kriminālprocesa veida, norāda uz izlīgumu starp cietušo un apsūdzēto, kas tiek iesniegts rakstveidā vai tiek paziņots mutvārdos tiesas sēdes laikā. Rakstveida izlīgums netika iesniegts, apsūdzētais uz tiesas sēdi neieradās, līdz ar to arī ierakstu par izlīgumu tiesas sēdes protokolā neparakstīja un viņa viedokli tiesa sēdes laikā noskaidrot nevarēja. No tiesas lēmuma arī neizriet, ka tas būtu noskaidrots kādā citā veidā, jo no iepriekš citētā redzams, ka par izlīguma labprātīgumu secinājums izdarīts tāpēc, ka to apliecinājis cietušais ar savu parakstu.⁴¹

Autore šajā gadījumā uzskata, ka nebija pareizi pieņemt izlīgumu bez apsūdzētā rakstiskas piekrišanas vai viedokļa noskaidrošana, jo līdz ar izlīguma pieņemšanu tiek atzīta arī apsūdzētā vaina. Nenoliedzami, ka cietušās personas viedoklim ir izšķiroša nozīme, bet arī apsūdzētais var iebilst pret izlīgumu, jo savu vainu neatzīst. Tādā gadījumā kriminālprocess nevar tikt izbeigts.

Kriminālprocesa likuma 379.panta ceturtajā daļā noteikts, ka izbeigt kriminālprocesu uz izlīguma pamata nedrīkst, ja ir iegūtas ziņas, ka izlīgums panākts draudu vai vardarbības rezultātā vai izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus. Kriminālprocesa likuma 97.panta astotajā daļā noteikts, ka cietušais var izlīgt ar personu, kura radījusi viņam kaitējumu, visās procesa stadijās un visos tā veidos. Izlīguma īstenošana noteikta Kriminālprocesa likuma 381.pantā, no kura var secināt, ka izlīgumu, kas noformēts rakstveidā, paraksta abas puses – cietušais un persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, procesa virzītāja vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka klātbūtnē, kuri apliecina pušu parakstus.

Kriminālprocesa likuma 536. pants prasa notariāli apliecināt izlīgumu, ja to iesniedz apsūdzētais bez cietušā klātbūtnes, un cietušais ir fiziska persona, tam jābūt vai nu apliecinātam notariāli, vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka apliecinātam. Pamatojoties uz Valsts probācijas dienesta starpnieka vai notāra apliecinājumu, tiesa var būt pārliecināta, ka cietušais izlīgumu noslēdzis labprātīgi bez maldiem vai piespiedu kārtā.

Kriminālprocesa likuma 538.pants paredz, ka, ja cietušais un apsūdzētais paziņo par izlīgumu līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu, tiesa, nepārbaudot lietas materiālus, var pieņemt lēmumu par apsūdzētā atbrīvošanu no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšanu. Taču profesores Ā. Meikališa un K.Strada- Rozenberga vērš uzmanību uz to, ka Kriminālprocesa likuma 538. pants paredz, ka tiesa var pieņemt lēmumu par procesa

---

⁴¹ Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums, 2008. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas/> [Aplūkots: 2015.gada 29.aprīlī]

izbeigšanu izlīguma gadījumā, taču ne Kriminālprocesa likuma 538. pants, ne kāds cits pants nedod norādi uz kuriem tieši izlīguma gadījumiem tas attiecas, tātad jāsecina, ka tas neatbilst vispārējām nostādnēm, kas virknē gadījumu paredz ne tikai kā procesa iespējamu izbeigšanas pamatu, bet arī kā obligātu procesa izbeigšanas pamatu jeb kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli. Kā arī Kriminālprocesa likuma 538. pantā būtu nepieciešams veikt grozījumus, jo nav korekti norādīt, ka tiesa var pieņemt lēmumu par procesa izbeigšanu „nepārbaudot lietas materiālus”. Tas neatbilst nostājai, ka izlīgums ir nereabilitējošs procesa izbeigšanas pamats, kas saistāms ar procesa virzītāja izdarītu konstatējumu par apsūdzētā vainu, kas savukārt nevar tikt izdarīts bez lietas materiālu pārbaudes.⁴²

Autore pievienojas šim viedoklim un uzskata, ka nedrīkst pieļaut procesa izbeigšanu bez lietas materiālu pārbaudes, jo izlīgums pēc būtības paredz, ka apsūdzētais atzinis savu vainu, bet tiesa nepārbaudot lietas materiālus nevar gūt pārliecību, ka apsūdzētais tiešām ir vainīgs, var pastāvēt iespēja, ka persona uzņemas vainu cita vietā. Tāpēc autore uzskata, ka no Kriminālprocesa likuma 538.panta būtu jāizņem vārdi „nepārbaudot lietas materiālus”. Šādi tiesību normas grozījumi nodrošinātu apsūdzētā vainas konstatēšanu un tiktu samazināta iespējamība, ka pie atbildības tiek saukta persona, kas nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

2.5. Izlīgums skaitļos

Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta sniegtajiem datiem 2014.gadā tika īstenoti 1296 izlīgumi (skatīt attēlu Nr.1), taču ne visi no tiem nonāca pie veiksmīga rezultāta un puses vienojās. 36% gadījumu jeb 463 organizētajos izlīgumos cietušais atteicās no izlīguma ar likumpārkāpēju un konfliktu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā vēlējās risināt tiesā. Savukārt 7% gadījumu jeb 94 īstenotajos izlīgumos likumpārkāpējs atteicās noslēgt izlīgumu, 4% jeb 52 izlīguma gadījumos puses nespēja vienoties par izlīguma nosacījumiem, 1% jeb 9 organizētajos izlīgumos abas puses atteicās no izlīguma noslēgšanas. 2014.gadā no 1296 organizētajiem izlīgumiem 46% jeb 596 gadījumu izlīgums noveda pie pozitīva iznākuma un puses spēja vienoties.

---

⁴² Ā. Meikališa, K. Strada Rozenberga Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. B un C daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009,186.lpp.

2.1.tabula Organizēto izlīgumu rezultāti 2014.gadā skaitļos un procentos⁴³

	2014.g. (N=1296)	2014.g. (%)
Atteicās cietušais	463	36
Izlīga ar nosacījumiem	439	34
Izlīga bez nosacījumiem	157	12
Atteicās likumpārkāpējs	94	7
Cits iemesls	69	5
Nespēja vienoties	52	4
Atteicās abas puses	9	1
Rezultāti nav zināmi	13	1

Kriminālprocesā izlīgumu ierosināt var gan procesa virzītājs – policija, prokurors un tiesa, gan abas procesā iesaistītās puses. Statistikas dati rāda, ka 2014.gadā lielākajā daļā, 807 gadījumos no 1296, no organizētajiem izlīgumiem kā ierosinātājs bijis likumpārkāpējs, otro vietu ieņem policija ar 289 ierosinātiem izlīgumiem, taču tiesa un prokuratūra no 1296 organizētajiem izlīgumiem 2014.gadā kā iniciators bijusi attiecīgi tikai 72 (tiesa) un 89 (prokuratūra) gadījumos.

Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem būtisks pieaugums ir tiesas ierosinātajiem izlīgumiem, no 22 gadījumiem 2013.gadā tas ir pieaudzis līdz 72 gadījumiem 2014.gadā. Liels pieaugums un nepārtraukts kāpums saskatāms arī izlīgumu skaitā, ko ierosinājis likumpārkāpējs. Kopš 2010.gada šis rādītājs no 239 gadījumiem pieaudzis līdz 807 gadījumiem 2014.gadā, kas liecina par to, ka arvien vairāk noziedzīga nodarījuma vaininieki atzīst savu vainu un labprātīgi vēlas vienoties ar cietušo un konfliktu, kas radies viņu izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā, risināt sarunu ceļā.

2.2.tabula Izlīguma ierosinātāju dinamika no 2010.-2014.gadam (absolūtie skaitļi)⁴⁴

	2010.g.	2011.g.	2012.g.	2013.g.	2014. g.	+/- 2013.g./2014.g.
Policija	83	185	166	244	289	+ 45
Prokuratūra	69	53	71	76	89	+ 13

⁴³ Organizēto izlīgumu rezultāti 2014.gadā skaitļos un procentos. Npublicēts materiāls.

⁴⁴ Izlīguma ierosinātāju dinamika no 2010.-2014.gadam. Npublicēts materiāls.

Tiesa			0	22	72	+ 50
Abas iesaistītās puses	9	11	4	17	5	- 12
Likumpārkāpējs	239	433	445	688	807	+ 119
Cietušais	36	11	13	39	25	- 14
Tiesneša ierosinājums	4	3	7	4	9	+ 5
Kopā	440	696	706	1090	1296	+ 206

Saskaņā ar Krimināllikuma 58.panta otro daļu, personu, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājusies cilvēka nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi un persona pēdējā gada laikā nav tikusi atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu.

Valsts probācijas dienesta apkopotie dati liecina par to, ka gan 2013.gadā, gan 2014.gadā lielākā daļa no organizētajiem izlīgumiem bijuši pamatojoties uz mazāk smagu noziegumu.

2.3.tabula Izlīguma sadalījums pēc noziedzīga nodarījuma veidiem (%)⁴⁵

	2010.g.	2011. g.	2012.g.	2013.g.	2013.gads		2014.gads	
					pilngadīgie	nepilngad.	pilngadīgie	nepilngad.
Kriminālpārkāpums	25%	32%	36%	16%	15%	19%	13%	17%
Mazāk smags noziegums	47%	40%	37%	53%	54%	51%	59%	55%
Smags noziegums	25%	25%	25%	29%	29%	27%	27%	27%
Sevišķi smags noziegums	3%	3%	2%	2%	2%	2%	1%	0%
ARPL gadījumā						1%		1%

ARPL – Audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis bērniem

⁴⁵ Izlīguma sadalījums pēc noziedzīga nodarījuma veidiem. Npublicēts materiāls.

2014.gadā liela daļa jeb 425 organizētie izlīgumi bijuši pamatojoties uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificēti pēc Krimināllikuma 180.panta 1. daļas jeb par zādzību, krāpšanu vai piesavināšanos nelielā apmērā. Par zādzību, ja tā izdarīt, iekļūstot dzīvoklī vai citā telpā, vai ja tā izdarīta no glabātavas vai transportlīdzekļa (Krimināllikuma 175.panta 3.daļa) organizēti 239 izlīgumi, bet par svešas mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu (Krimināllikuma 185.panta 1.daļa) – 180 organizēti izlīgumi.

2.4.tabula Izlīguma sadalījums pa noziedzīga nodarījuma veidiem⁴⁶

Krimināllikuma pants	Skaitis
Par zādzību, krāpšanu vai piesavināšanos nelielā apmērā (KL 180/1)	425
Par zādzību, ja tā izdarīta, iekļūstot dzīvoklī vai citā telpā, vai ja tā izdarīta no glabātavas vai transportlīdzekļa (KL 175/3)	239
Par svešas mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu (KL 185/1)	180
Par viegla miesas bojājuma tīšu nodarīšanu (KL 130/2)	88
Par svešas kustamas mantas slepenu vai atklātu nolaupīšanu (zādzība) (175/1)	56
Par zādzību, ja tā izdarīta atkārtoti vai ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās (KL 175/2)	55
Par tāda miesas bojājuma tīšu nodarīšanu, kas izraisījis ilgstošu veselības traucējumu vai vispārējo darbību ievērojamu paliekošu zaudēšanu mazāk nekā vienas trešdaļas apmērā (KL 126/1)	40
Par svešas mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu (185/1)	37
Par sveša finanšu instrumenta vai maksāšanas līdzekļa nolaupīšanu, iznīcināšanu, bojāšanu vai nelikumīgu izmantošanu (193/2)	28
Par huligānismu, ja to izdarījusi personu grupa vai ja tas saistīts ar miesas bojājumu nodarīšanu (231/2)	25
Par laupīšanu, ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai ja tā izdarīta, iekļūstot dzīvoklī vai citā telpā (176/2)	18
Par ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (260/1.1)	13
Par nelikumīgu iekļūšanu mājoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu (143/1)	12
Par svešas kustamas mantas nolaupīšanu, ja tā saistīta ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu (laupīšana) (176/1)	11
Un citi (KL 109/1, 132, 179/1, 314/1, 131, 231/2, 175/2)	Līdz 10

⁴⁶ Izlīguma sadalījums pa noziedzīga nodarījuma veidiem. Npublicēts materiāls.

3. STARPNIIEKS IZLĪGUMĀ

Valsts probācijas dienests īsteno izlīgumu ar starpnieku. Izlīguma procesā likumpārkāpējs apzinās savu rīcību un tās sekas, nonāk pie izlīguma ar cietušo, kompensē cietušajam zaudējumus abām pusēm pieņemamā veidā, tā atjaunojot sociālo taisnīgumu. Starpnieka lomā var būt gan probācijas darbinieks, gan speciāli apmācīti brīvprātīgie.⁴⁷ Praksē un literatūrā vārdam „starpnieks” var atrast vairākus sinonīmus, piemēram, mediators - pušu brīvi izraudzīta fiziskā persona, kura ir piekritusi vadīt mediāciju.⁴⁸ A. Judins savā grāmatā „Izlīgums Latvijas krimināltiesībās” runājot par starpnieku min sinonīmu vidutājs.

Vai izlīgums konkrētā gadījumā būs veiksmīga un likumpārkāpējam izdosies izlīgt ar cietušo, tas ir atkarīgs no dažādiem faktoriem. Vairāki no tiem saistīti ar likumpārkāpēja un cietušā personību, izdarītā noziedzīgā nodarījuma veidu, ar tā nodarīto kaitējumu u. c. faktoriem. Attiecīgie fakti atspoguļojas konkrētā lietā un izlīgšanas laikā tie jāievēro, tomēr tie nevar ietekmēt. Līdztekus pastāv faktori, kas nav saistīti nedz ar likumpārkāpēju un cietušo, nedz ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu, bet tie tieši ietekmē izlīguma rezultātu. Rezultāts ļoti lielā mērā atkarīgs no starpnieka spējām pareizi organizēt likumpārkāpēja un cietušā pārrunas. Ņemot vērā starpnieka svarīgo lomu izlīgšanas procesā, pareizi jādefinē kritēriji, kuriem šai personai jāatbilst. Acīm redzami, ka izvirzāmās prasības var attiekties uz personas vecumu, izglītību, pieredzi un motivāciju.⁴⁹

Valsts Probācijas likuma 23.panta otrā daļa nosaka, ka brīvprātīgais probācijas darbinieks drīkst būt starpnieks izlīgumā, ja:

- 1) viņam ir pietiekamas zināšanas un prasmes izlīguma organizēšanā un vadīšanā;
- 2) viņš nav saukts pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 3) viņš ir saņēmis Valsts probācijas dienesta izsniegtu sertifikātu.

Kartību, kādā tiek izsniegts Valsts probācijas dienesta sertifikāts brīvprātīgajiem probācijas darbiniekiem nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr.782 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā”. Šo Ministru kabineta noteikumu 5.pants nosaka, ka lai saņemtu sertifikātu, starpniekam:

⁴⁷ Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004., 16.lpp

⁴⁸ Mediācijas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266615> [Aplūkots: 2015.gada 2.maijā]

⁴⁹ A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005., 19.lpp Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots: 2015.gada 05.aprīlī]

1. jāapgūst dienesta izstrādātā teorētiskā mācību daļa par izlīguma organizēšanu un vadīšanu (vismaz 28 stundas);

2. jāapgūst dienesta izstrādātā praktiskā mācību daļa (pieredzējuša starpnieka vadībā piedaloties vismaz trijos izlīgumos);

3. sekmīgi jānokārto sertificēšanas pārbaudes darbs.⁵⁰

Ne likumā, ne arī Ministru kabineta noteikumos netiek stingri noteikts starpnieka vecums, izglītība, pieredze vai motivācija veikt šo darbu. Taču, piemēram, Polijā, lai kļūtu par mediatoru, personai jāatbilst šādiem kritērijiem:

- 26 gadu vecums,
- Polijas pilsonība,
- Nav bijis sodāmību,
- Pietiekama dzīves pieredze,
- Prasme risināt konfliktus,
- Zināšanas psiholoģijā, pedagoģijā, socioloģijā, resocializācijā vai tiesībās.⁵¹

Savukārt Čehijas Republikā, lai kļūtu par probācijas un mediācijas dienesta darbinieku, personai:

- Jābūt bez sodāmībām,
- Jābūt maģistra grādam kādā no sociālajām zinātnēm,
- Jānokārto atestācijas eksāmens pēc pamatkursa, kuru ilgums ir 12 mēneši un kurā apvienota tiesību studēšana ar probācijas un mediaciju saistītos jautājumos ar praktiskiem treniņiem komunikācijas tehnoloģijā.

Par probācijas un mediācijas dienesta palīgu var kļūt persona, kas sasniegusi 21 gada vecumu, kurai ir interese par juridisko darbu, augstākā izglītība kādā no sociālajām zinātnēm un nav sodāmību. Turklāt personai jāapgūst sešu mēnešu kursi un jānokārto eksāmens.⁵²

Autore uzskata, ka arī Valsts Probācijas likuma 23.panta otrā daļa būtu jāpapildina ar priekšnoteikumiem, kas noteiktu, ka, lai brīvprātīgais probācijas darbinieks kļūtu par

---

⁵⁰ Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā: Ministru kabineta noteikumi Nr.782 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=166680> [aplūkots: 2015.gada 05.aprīlī]

⁵¹ A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005., 19.lpp Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots: 2015.gada 05.aprīlī]

⁵² Turpat.

starpnieku izlīgumā, personai jābūt sasniegušai vismaz 30 gadu vecumu. Autore uzskata, ka persona, kas sasniegusi 30 gadu vecumu spēj adekvāti izturēties pret procesā iesaistītajām pusēm, spēj pieņemt patstāvīgus lēmumus, spēj radīt par sevi uzticama un nopietna cilvēka iespaidu, ir ieguvis dzīves pieredzi, lai spētu palīdzēt cietušajam un likumpārkāpējam izlīgt un sekmīgi novadīt izlīguma procesu.

Autore pievienojas arī Andreja Judina viedoklim par starpnieka vecumu:

„Starpniekam nevajadzētu būt gados jaunam cilvēkam. Īstenojot meditāciju, ir svarīgi, lai abas puses respektētu starpnieku. To vieglāk būtu panākt, ja izlīgšanas procedūras organizēšana tiktu uzticēta personai ar bagātu dzīves pieredzi. Neapšaubāmi, ka arī gados jaunam cilvēkam var būt dotības mediācijas organizēšanā, tomēr vieglāk to veikt cilvēkam, kurš sasniedzis vidējo vecumu. Neraugoties uz atsevišķas personas dotībām, tomēr ir visai riskanti uzticēt samierināšanas procedūru cilvēkam, kurš pirms pāris gadiem pabeidzis skolu. Neatkarīgi no cilvēka spējām, pirmo iespaidu par starpnieku rada viņa vecums, un tādā sensitīvā darbībā kā pārrunu organizēšana starp cietušo un likumpārkāpēju tas jau pašā sākumā var lemt meditāciju neveiksmei”.⁵³

Latvijā 2014.gadā pieņemtais Mediācijas likums, kas regulē mediācijas procesu civilprocesā ir strikti noteicis kritērijus, kuriem jāatbilst mediatoram, lai tas iegūtu sertifikātu. Šī likuma 19.panta 1.daļas pirmais punkts nosaka, ka mediatoram jābūt vismaz 25 gadus vecam. Autore uzskata, ka šādas prasības jāievieš arī attiecībā uz starpnieku kriminālprocesā.

Ārzemēs, lai apmācītu mediatorus vidēji tiek aizvadīta 31 stunda treniņos kopā ar pieredzējušiem profesionāļiem un tiek izieta mediācijas mācību programma. Treniņu laikā parasti tiek mācīta interaktivitāte, līdzdalība un empīrisms, kas tiek trenēts lomu spēlēs un pašu veidotās situācijās. Apmācību laikā jaunajiem mediatoriem netiek mācītas kriminālās metodes. Apmācību noslēgumā jaunajiem mediatoriem jāspēj būt neitrāliem, jāspēj pielāgoties situācijām un mainīties līdz ar tām, jāspēj tikt galā ar dažāda rakstura cilvēkiem un viņu emocijām.⁵⁴

Autore piekrīt un uzskata, ka tas ir pamatoti un pareizi, apmācot jaunus mediatorus, mācību programmā neiekļaut kriminālās metodes, jo mediatora uzdevums izlīguma procesā ir būt neitrālam, savaldīgam, neuzspiest savu viedokli vai neprovocēt uz noteiktu rezultātu. Procesam ir jābūt abām pusēm patīkama un samierinošam, lai tā rezultātā abas iesaistītās puses varētu teikt, ka izlīgumu ir noslēgušas labprātīgi, saprot viens otru un, ka konflikts, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā ir atrisināt un abas puses ir samierinātas.

⁵³ A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005., 20.lpp Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf [aplūkots: 2015.gada 05.aprīlī]

⁵⁴ Hanna J., Mediation in Criminal Matters, 15 Disp, Resol, Mag. 4.5 (2005)

Starpnieks ir neitrāla, strīdā neiesaistīta persona, kas palīdz pusēm izlemt, kā tās vēlas strīdu risināt. Starpnieks noklausās pušu stāstus un strīda iemeslus un palīdz izdomāt veidu, kā strīdu izbeigt ar labāko iespējamo rezultātu. Lai to izdarītu, izlīguma procesā, starpniekam jāpatur prātā četri principi:

1. Iegūt pušu uzticību – pušu uzticība starpniekam atļaus palīdzēt novērst pušu domstarpības.
2. Iegūt informāciju par to, kas ir noticis – tas dos starpniekam idejas, kā pusēm palīdzēt.
3. Dalīties ar informāciju – starpnieka uzdevums ir motivēt puses dalīties ar visu būtisko informāciju, ko mediators ir dzirdējis no pusēm privātās sesijās. Šādā veidā puses sāk viena otru saprast. Pušu savstarpēja saprašanās ir būtiska, lai iegūtu labu, abām pusēm pieņemamu rezultātu.
4. Konstatēt abpusēji izdevīgus risinājumus – kad starpniekam un pusēm ir vajadzīga informācija, starpnieka ceturtais uzdevums ir palīdzēt pusēm pārrunāt visus veidus, kā viņu strīds varētu tikt risināts, kamēr puses vienojas par izdevīgāko risinājumu.⁵⁵

Starpniekam ļoti svarīgi ir iegūt pušu uzticību, pirmkārt, lai puses piekristu izlīguma procesam un, otrkārt, lai puses turpinātu šo procesu arī tad, kad sarunas kļūst sarežģītas. Lai iegūtu pušu uzticību jāņem vērā vairāki noteikumi:

- Ievērot konfidencialitāti.

Konfidencialitāte izlīguma procesā nozīmē neatklāt otram informāciju, kuru viena no pusēm vēlas uzturēt kā privātu. Konfidencialitāte ir ārkārtīgi svarīga, lai iegūtu pušu uzticēšanos, un, kā jau iepriekš minēts, viens no izlīguma pamatprincipiem. Bet konfidencialitātei ir arī robežas. Šīs robežas parasti ir saistītas ar pušu fizisko drošību. Tādēļ ir svarīgi, ka jau sesijas sākumā starpnieks pārrunā ar pusēm gadījumu, kādos viņš neievēro vienošanos par konfidencialitāti. Jāsaka gan, ka tādas situācijas rodas ļoti reti. Piemēri ir vienas puses pārspīlēta agresivitāte vai puse alkohola reibumā.

- Izrādīt pusēm cieņu.

Tā gan ir pašsaprotama lieta. Veidi, kā starpnieks izrāda pusēm cieņu, ir šādi:

- Sarokojas sesijas sākumā;
- Starpnieka miers un pieklājība;
- Izskaidrot visu, kas notiks;

---

⁵⁵ J.Bolis. Mediācija Rīga: Juridiskā koledža, 2007., 23.lpp

- Saprast pušu vēlmi izrunāties;
- Atļaut pusēm pašām meklēt risinājumus.
- Būt godīgam un optimistiskam.
 Starpniekam, kas vēlas iegūt un uzturēt pušu uzticību, vienmēr ir jābūt godīgam. Kad starpnieks dalās ar informāciju, viņš nedrīkst pārspīlēt to, ko ir dzirdējis. Piemēram, starpniekam nebūtu jāsaka: „Pēteris maksās visu, ko jūs prasāt”, izņemot gadījumu, ja tas tiešām ir tas, ko Pēteris teicis.
 Starpniekam jābūt pozitīvam un optimistiskam. Nebūs pārsteigums, ja puses domās, ka saruna nepalīdzēs strīdu atrisināt.
- Starpnieks lieto neitrālu valodu.
 Starpnieka lietotā valoda ir ļoti svarīga. Tā sevišķi ietekmē pušu uzticību. Starpniekam jāveido jautājumi, kas neizklausās, ka kāda no pusēm tiek vainota. Jautājumi, kas sākas ar „kādēļ”, rada sajūtu, ka tiek vainota viena no pusēm.
- Starpnieks neuzvedas kā advokāts tiesā.
- Starpnieks nesaka, kā pusēm vienoties. Pusēm pašām jāatrod risinājums.⁵⁶
 Starpnieka uzdevums nav noteikt konkrētu vienošanās veidu, viņš var piedāvāt vairākus risinājumus, no kuriem puses, sarunu ceļā, izvēlas vispiemērotāko viņu situācijai un kas ir pieņemams abām pusēm.
- Starpnieks saprot pušu emocijas.
 Puses bieži atklāj savas emocijas – dusmas, bailes, sāpes, vilšanos. Kad tas notiek, starpniekam jāizrāda simpātijas, piemēram, sakot: „Izklausās, ka tas jums tiešām sāpēja.” Tas nenozīmē, ka starpnieks pusei piekrīt, bet gan, ka viņš pusi saprot.
- Starpnieks klausās uzmanīgi.
 Uzticību var iegūt vienkārši ar uzmanīgu klausīšanos. Starpnieks nedrīkst iejaukties puses stāstījumā vai pārtraukt to ar jautājumiem, jā saglabā acu kontakts ar runātāju. Kad viena no pusēm beidz runāt, starpniekam ir vēlams teikto atkārtot īsumā, jo tas norāda, ka starpnieks teikto dzirdējis un palīdz radīt uzticību.
- Starpnieks vienmēr ir neitrāls.
 Pats būtiskākais veids, kā iegūt pušu uzticību, ir vienmēr būt neitrālam. Starpnieks nedrīkst izrādīt piekrišanu vienai vai otrai pusei. To izdarīt ir grūti, tomēr, ja starpnieks vēlas, lai puses viņam uzticas, viņam jāatrod veids, kā
  - Uz klausīt abas puses;
  - Vienādi pūlēties saprast abas puses;

⁵⁶ J.Bolis. Mediācija Rīga: Juridiskā koledža, 2007., 24.lpp

- Mēģināt atrast risinājumu, kuru puses uzskata par taisnīgu;
- Nepiekrīst vienai vai otrai pusei;
- Neizlemt, kas ir pareizs, kas – nepareizs;
- Neteikt pusēm, ko darīt;
- Būt neitrālam attiecībās uz pušu rasi, reliģiju, kultūru, dzimumu, seksuālo orientāciju vai ekonomisko stāvokli u.c.⁵⁷

Visi šie starpniekam ievērojamie kritēriji ir ļoti nozīmīgi, lai izlīguma process noritētu veiksmīgi un puses varētu vienoties. Izlīguma proces laikā gan cietušajam, gan likumpārkāpējam ir jāspēj uzticēties starpniekam un jājūtas brīvi viņa klātbūtnē, lai varētu sekmīgi noskaidrot un izrunāt abām pusēm svarīgos jautājumus un problēmas. Ja kāda no pusēm nespēj uzticēties un izteikt savas domas, jūtas neērti vai izjūt necienīgu attieksmi no starpnieka, process var būt neveiksmīgs un konflikts starp cietušo un likumpārkāpēju var tikai saasināties.

Autore balstoties uz iepriekš uzskaitītajiem noteikumiem veica aptauju Valsts probācijas dienesta brīvprātīgo starpnieku vidū, kurā centās noskaidrot starpnieku attieksmi pret izlīgumā iesaistītajām pusēm, viņu motivāciju veikt šo darbu un spēju saglabāt neitralitāti attiecībā uz izlīgumā iesaistītajām pusēm. Aptaujas rezultāti apkopoti un analizēti nākamajā nodaļā.

---

⁵⁷ J.Bolis. Mediācija Rīga: Juridiskā koledža, 2007., 25.lpp

4. BRĪVPRĀTĪGO STARPNIĒKU APTAUJA

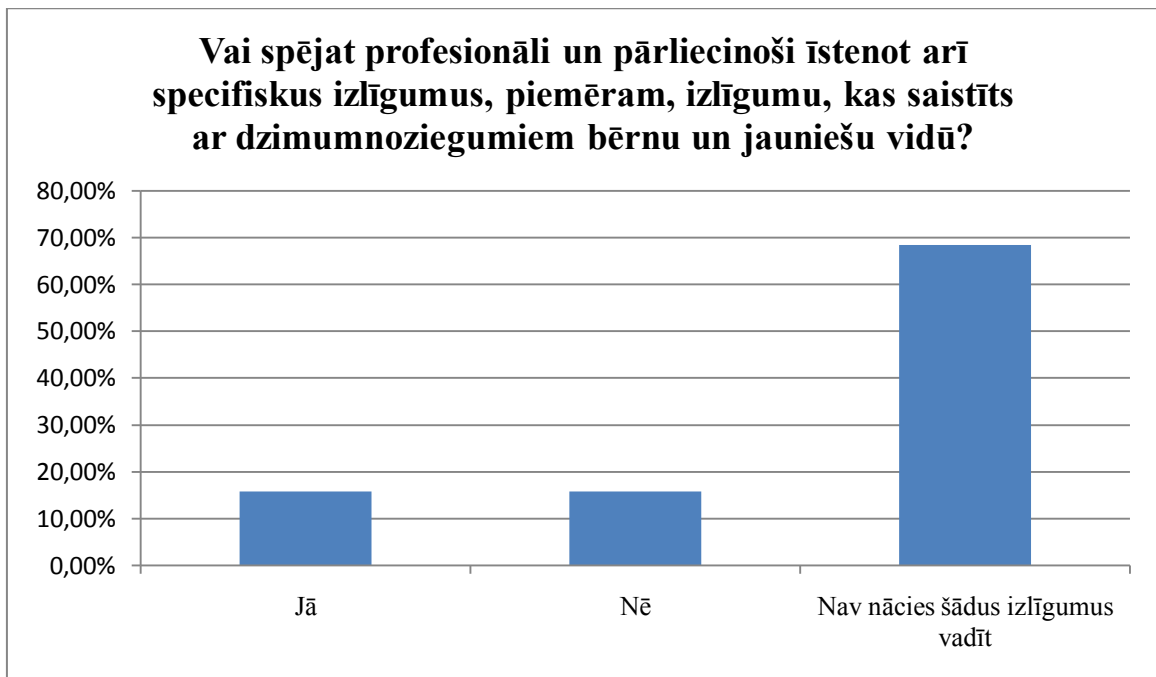
Balstoties uz iepriekš apkopoto un izpētīto informāciju un prasībām, kas izvirzītas starpniekam, autore veica aptauju Valsts probācijas dienesta brīvprātīgo starpnieku vidū. (Anketa aplūkojama 1.pielikumā)

1. Uz jautājumu – kāda ir Jūsu motivācija veikt starpnieka pienākumus – liela daļa respondentu atzina, ka viņus vada personīga interese attīstīt savas prasmes un iegūt jaunu pieredzi, daudzi atzina, ka vēlas atjaunot taisnīgumu un just gandarījumu par paveikto.

Autore uzskata, ka visas respondentu minētās motivācijas var uzskatīt par pareizām un brīvprātīgie starpnieki ir izvēlējušies veikt šo darbu pareizu motīvu vadīti, jo darbs ar cietušo un likumpārkāpēju var būt emocionāli smags un personas, kas izvēlējušās šādu darbu veikt savtīgu iemeslu dēļ vai piespiedu kārtā, bez intereses izlīguma procesu novest pie veiksmīga rezultāta, var graut izlīguma efektivitāti un produktivitāti.

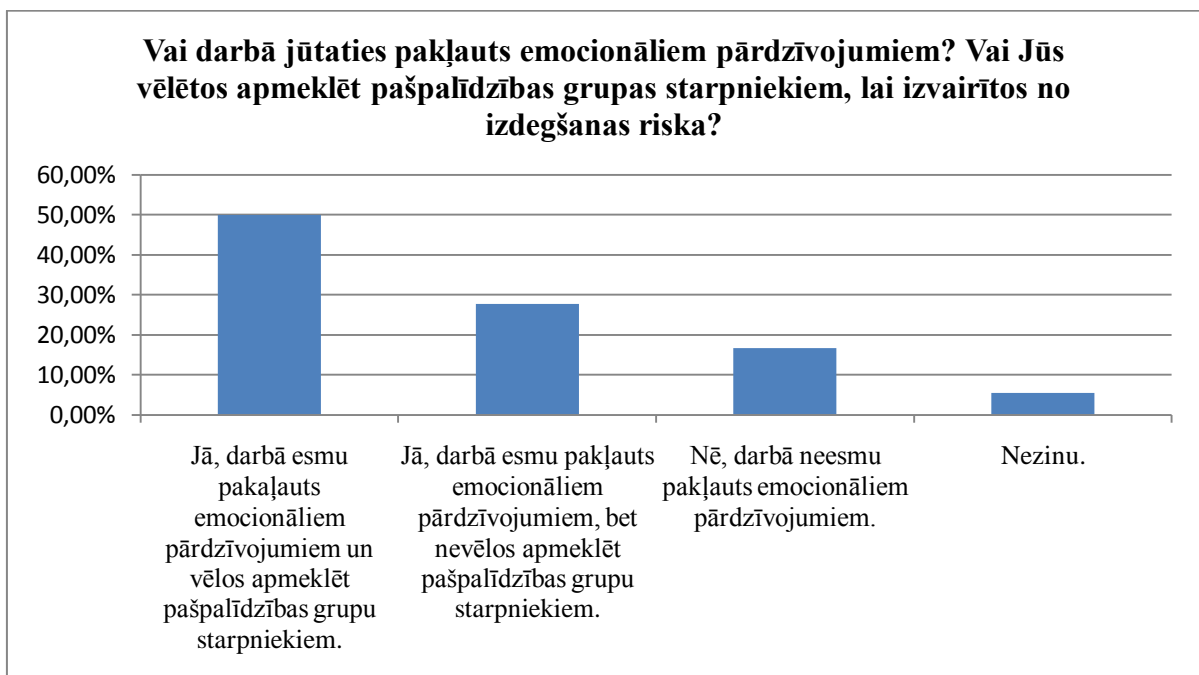
2. Vai izlīgums kriminālprocesā, Jūsaprāt, ir efektīgs un nepieciešams? Visi respondenti pauda pozitīvu viedokli un atzina, ka izlīgums kriminālprocesā ir efektīgs un nepieciešams, komentārā piebilstot, ka šī ir iespēja izrādīt iniciatīvu un ieņemt aktīvu pozīciju kriminālprocesā gan likumpārkāpējam, gan cietušajam. Tā ir iespēja satīties un izrunāties, kā arī pateikt otram pusei savas domas un sajūtas par notikušo. Tā ir iespēja paskatīties uz notikušo no cita skatu punkta, pat ja vienošanās starp pusēm netiek panākta.

3. Uz jautājumu – vai spējat profesionāli un pārliecinoši īstenot arī specifiskus izlīgumus, piemēram, izlīgumu, kas saistīt ar dzimumnoziegumiem bērnu un jauniešu vidū – tikai 15.79% respondentu spēja atbildēt ar „jā” un ir pārliecināti par savām spējām specifiskos izlīgumos, tik pat procenti jeb 15.79% atzina, ka nespēj profesionāli un pārliecinoši īstenot šāda veida izlīgumus, bet lielākā daļa, kas ir 68.42% atbildēja, ka nav saskārušies ar šāda veida izlīgumu un viņu pieredzē nav nācies vadīt specifiskus izlīgumus. Sekojošajā jautājumā par to vai brīvprātīgajiem starpniekiem būtu nepieciešami papildus kursi/apmācības, lai pārliecinošāk un efektīvāk veiktu šo darbu, 52.63% atzina, ka labprāt apmeklētu papildus kursus un norādīja, ka vēlētos uzzināt kā veiksmīgāk strādāt ar iesaistītajām pusēm vardarbības gadījumos, dzimumnoziegumu gadījumos, ar nepilngadīgajiem, kuriem ir uzvedības problēmas un trūkst empātijas, manipulācijām. Daudzi atzina, ka vērtīgas būtu kolēģu konsultācijas, kurās viņi dalās ar pieredzi. Taču 36.84% uzskata, ka papildus apmācības viņiem nav nepieciešamas un 10.53% savu viedokli nespēja paust.

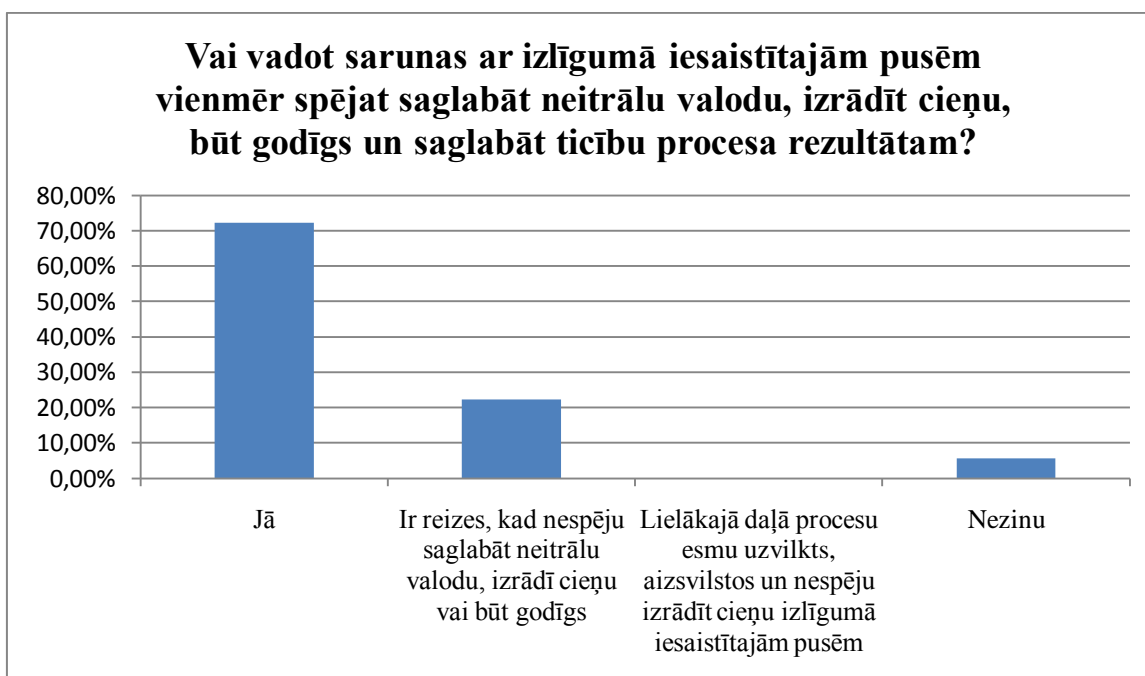
4. Vai darbā jūtaties pakļauts emocionāliem pārdzīvojumiem? Vai Jūs vēlētos apmeklēt pašpalīdzības grupas starpniekiem, lai izvairītos no izdegšanas riska?

Uz šo jautājumu 50,00% respondentu atbildēja, ka darbā jūtas pakļauti emocionālam pārdzīvojumam un vēlētos apmeklēt pašpalīdzības grupu starpniekiem, 27,78% aptaujāto atzina, ka jūtas pakļauti emocionālam pārdzīvojuma, bet pašpalīdzības grupu apmeklēt nevēlās. Taču 16,67% atzina, ka emocionālus pārdzīvojumus darbā neizjūt.

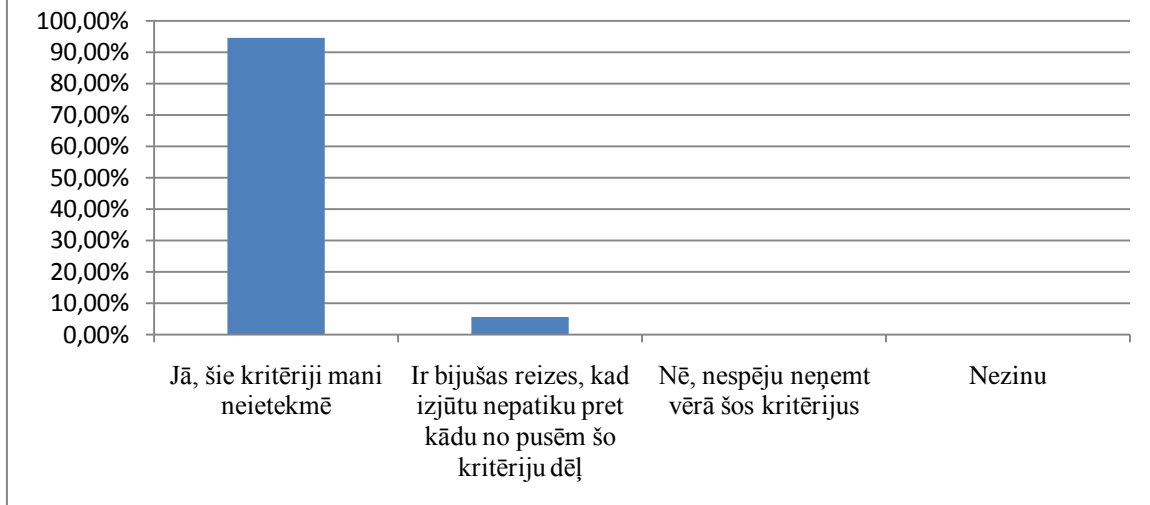
Autore uzskata, ka kopējais skaists respondentu, kas atzinuši, ka izjūt emocionālo pārdzīvojumu pildot darba pienākumus ir pietiekoši liels jeb 77.78%, lai pievērstu tam uzmanību un izveidotu pašpalīdzības grupu izlīgumā iesaistītajiem starpniekiem, jo, ja starpnieks nejūtas emocionāli stabils un pārliecināts viņš nespēj efektīvi vadīt izlīguma procesu un palīdzēt cietušajam un likumpārkāpējam tikt galā ar viņu emocijām un pārdzīvojumiem.

5. Uz jautājumu - vai vadot sarunas ar izlīgumā iesaistītajām pusēm vienmēr spējat saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu, būt godīgs un saglabāt ticību procesa rezultātam – 72,22% respondentu atbildēja, ka vienmēr spēj saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu, būt godīgs un saglabāt ticību procesa rezultātam, 22.22% respondentu atzina, ka ir bijušas reizes, kad nav spējuši saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu vai būt godīgs, taču 5.56% nespēja paust savu viedokli šajā jautājumā.

6. Uz jautājumu – vai vienmēr spējat būt neitrāls attiecībā uz pušu rasi, reliģisko piederību, kultūru, dzimumu, seksuālo orientāciju vai ekonomisko stāvokli – 94.99% respondentu atzinuši, ka šie kritēriji nekad viņus nav ietekmējuši, taču 5.56% no aptaujātajiem brīvprātīgajiem starpniekiem atbildējuši, ka ir bijušas reizes, kad izjutuši nepatiku pret kādu no pusēm viņu rases, reliģiskās piederības, kultūras, dzimuma, seksuālās orientācijas vai ekonomiskā stāvokļa dēļ.

Vai vienmēr spējat būt neitrāls attiecībā uz pušu rasi, reliģisko piederību, kultūru, dzimumu, seksuālo orientāciju vai ekonomisko stāvokli?

Autore uzskata, ka, lai gan procentuāli maz respondentu uz abiem šiem jautājumiem nespēja atbildēt ar „jā” (1.jautājuma gadījumā tie bija 27.78% respondentu, bet 2.jautājuma – 5.56%), pastāv varbūtība, ka izlīguma procesa gaitā starpnieks nespēj saglabāt neitralitāti attiecībā uz pušu rasi, reliģisko piederību, kultūru, dzimumu, seksuālo orientāciju vai ekonomisko stāvokli, ka arī nespēj saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu un būt godīgs, kas var ietekmēt procesa rezultātu.

7. Uz pēdējo anketas jautājumu jeb kas, jūsuprāt, jāuzlabo izlīguma procesā, lai tas kļūtu efektīgāks un puses biežāk izvēlētos risināt konfliktu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, izlīguma procesā, respondenti sniedza vairākus ierosinājumus, piemēram, sabiedrības informēšana par izlīguma iespējām Valsts probācijas ienestā, procesa virzītāja pienākums informēt puses par iespēju piedalīties Valsts probācijas dienesta organizētā izlīgumā, starpnieku profesionalitātes celšana, pieļaut procesa pagarinājumu līdz izlīguma nosacījumu izpildei, izlīguma veikšanu atstāt tikai Valsts probācijas dienesta pārziņā, ciešāka sadarbība ar procesa virzītājiem, apturēt tiesvedību, ja uzsākts izlīguma process.

Autore pievienojas šiem ieteikumiem un uzskata, ka liela daļa no tiem būtu rūpīgi jāapsver un jārealizē, jo, piemēram, tiesvedības apturēšana, ja uzsākts izlīguma process var būtiski uzlabot izlīguma kvalitāti, jo process netiks veikts steigā. Tā pat arī iepriekš pieminētajiem risinājumiem, lai veicinātu izlīguma nosacījumu izpildi, var pievienot ierosinājumu par procesa pagarinājumu līdz nosacījumi tiek izpildīti, jo šāds regulējums varētu ietekmēt likumpārkāpēja vēlmi ātrāk nosacījumus izpildīt.

KOPSAVILKUMS

1. Autore piedāvā šādu izlīguma definīciju, kura būtu jāiekļauj Ministru kabineta noteikumos Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību” 1.panta 2.daļā: Izlīgums ir sarunu ceļā brīvprātīgi noslēgta vienošanās ar Valsts probācijas dienesta sertificēta starpnieka palīdzību starp cietušo un likumpārkāpēju, kurā likumpārkāpējs atzīst savu vainu un sola radītos zaudējumus atlīdzināt, bet cietušais atzīst, ka līdz ar izlīguma noslēgšanu viņam pret likumpārkāpēju vairs prasību nav.

2. Autore uzskata, ka ir nepieciešams grozīt Kriminālprocesa 379.panta 4.daļu. Autore piedāvā šādu redakciju: Izbeigt kriminālprocesu uz izlīguma pamata nedrīkst, ja ir iegūtas ziņas, ka izlīgums panākts draudu vai vardarbības rezultātā vai izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus, kā arī gadījumā, kad noziedzīgā nodarījuma rezultātā cietušais ir miris un viņa vietā ir iestājies cietušā aizvietotājs.

3. Bieži advokāti ir tendēti likt šķēršļus izlīgumam. Tāda attieksme zināmā mērā ir saistīta ar vēlmi saglabāt savu monopolstāvokli lietas virzībā, kā arī nevar ignorēt advokātu finansiālās intereses, jo tieši pastāvošais konflikts nodrošina advokātam ienākumus, savukārt samierināšanās rezultātā zūd nepieciešamība pēc jurista palīdzības.

Autore uzskata, ka Ministru kabineta noteikumos Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību ” 4.panta otrajai daļai būtu jābūt šādā redakcijā: Trešās personas (ja iesaistītās puses tam piekrīt), lai ar savu klātbūtni sniegtu atbalstu iesaistītajām pusēm. Kā trešā persona izlīgumā nevar piedalīties advokāts, kurš pārstāv savu klientu.

4. Pastāv gadījumi, kad apsūdzētais termiņā neizpilda izlīguma nosacījumus un cietušais atkārtoti tiek viktimizēts.

Autore uzskata, ka būtu nepieciešams papildināt Kriminālprocesa likuma 538.pantu pievienojot tam otro daļu šādā redakcijā: Pieņemt lēmumu par apsūdzētā atbrīvošanu no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšanu var tikai tad, kad persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu ir izpildījusi visus izlīguma nosacījumus.

5. Izlīgums ir nereabilitējošs procesa izbeigšanas pamats, kas saistāms ar procesa virzītāja izdarītu konstatējumu par apsūdzētā vainu, kas savukārt nevar tikt izdarīts bez lietas materiālu pārbaudes.

Autore uzskata, ka no Kriminālprocesa likuma 538.panta būtu jāizņem vārdi „nepārbaudot lietas materiālus”. Šādi tiesību normas grozījumi nodrošinātu apsūdzētā vainas konstatēšanu un tiktu samazināta iespējamība, ka pie atbildības tiek saukta persona, kas nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

6. Latvijā nav noteikts konkrēts vecums, kuru jāsasniedz, lai varētu kļūt par starpnieku izlīgumā.

Autore uzskata, ka Valsts Probācijas likuma 23.panta otrā daļa būtu jāpapildina ar priekšnoteikumiem, kas noteiktu, ka, lai brīvprātīgais probācijas darbinieks kļūtu par starpnieku izlīgumā, personai jābūt sasniegušai vismaz 30 gadu vecumu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. A. Judins, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās. Rīga: Valsts probācijas dienests, 2005.
Pieejams:
http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/izligums_20latvijas_20kriminaltiesibas.pdf
2. Bārtulis J., Izlīgums kā alternatīva. Pieejams:
<http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=210637>
3. Bolis J., Mediācija Rīga: Juridiskā koledža, 2007., 23.lpp
4. Izlīguma ierosinātāju dinamika no 2014.-2014.gadam. Npublicēts materiāls
5. Izlīguma sadalījums pa noziedzīga nodarījuma veidiem. Npublicēts materiāls
6. Izlīguma sadalījums pēc noziedzīga nodarījuma veidiem. Npublicēts materiāls
7. Izlīgums. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=674>
8. Kazaka S., Izlīgums krimināltiesisko konfliktu risināšanā. Administratīva un kriminālā justīcija, 2012.gada jūlijs, augusts, septembris, Nr.3(60)
9. Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009.gada 7.jūlijs, Nr.27. Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=194386>
10. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K., Kriminālprocess. Struktūrloģiskās shēmas ar paskaidrojumiem. B un C daļa, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
11. Organizēto izlīgumu rezultāti 2014.gadā skaitļos un procentos. Npublicēts materiāls.
12. Sadarbojoties ir iespējams rast risinājumu. Izlīgums. Pieejams:
http://www.probacija.lv/uploads/bildes/izligums_buklets_pdf_2_.pdf
13. Teivāns – Treinovskis J., Probācijas sistēma Latvijā: tendences, problēmas, perspektīvas. Rīga: Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2009.
14. Teterē, G. Cietušā tiesības izlīgumā. Pieejams: <http://providus.lv/article/cietusa-tiesibas-izliguma>
15. Valsts probācijas dienesta funkcijas. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/cits/lv-ministrija-iestades-probacija-html>
16. Valsts probācijas dienesta īstenoto izlīgumu dinamika pa gadiem. Npublicēt materiāls
17. Valsts Probācijas dienesta pārvalde, Probācijas dienests Latvijā. Rīga: SIA „FOBO Prints”, 2004.
18. Valsts probācijas dienesta statistiskie rādītāji. Pieejams:
http://www.probacija.lv/uploads/publikacija_maijs.pdf
19. Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=10>

20. Ziediņa D., Izlīguma īstenošanas pieredze Valsts probācijas dienestā. Pieejams: http://www.mediacija.lv/images/2013_10/DianaZiedina_VPD.pdf
21. Hanna J., Mediation in Criminal Matters, 15 Disp, Resol, Mag. 4.5 (2005)
22. Senna J. J., Siegel L.J., Introduction to criminal justice. Washington: West publishing company, 1993.

Normatīvie akti:

23. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>
24. Mediācijas likums: LR likums Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266615>
25. Valsts probācijas dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=82551>
26. Kartība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību: Ministru kabineta noteikumi Nr.825 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=167543>
27. Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā: Ministru kabineta noteikumi Nr.782 Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=166680>

Tiesu prakse:

28. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 14. Oktobra lēmums Lietā SKK – 572/2008 Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-likuma-normam-ar-tezem/kriminallikuma-visparigadala/#6>
29. Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums, 2008 Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas/>

PIELIKUMI

1.Pielikums

Labdien.

Es esmu Signe Zukure, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Tiesību zinātnes 3.kursa studente un rakstu bakalaura darbu "Valsts probācijas dienesta funkcija – izlīguma organizēšana un vadīšana kriminālprocesā ar starpnieka palīdzību" un pētu starpnieku viedokli par izlīguma procesa īstenošanu.

Šīs aptaujas aizpildīšana prasīs tikai 15-20 minūtes Jūsu laika, bet dos lielu ieguldījumu šī bakalaura darba pētījumā.

Aptauja ir anonīma, rezultāti tiks skatīti tikai apkopotā veidā.

1. Jūsu motivācija veikt starpnieka pienākumus?

2. Vai izlīgums kriminālprocesā, Jūsprāt, ir efektīvs un nepieciešams?
  - Jā
  - Nē
  - Nezinu

Komentārs:

3. Vai spējat profesionāli un pārliecinoši īstenot arī specifiskus izlīgumus, piemēram, izlīgumu, kas saistīts ar dzimumnoziegumiem bērnu un jauniešu vidū?
  - Jā
  - Nē
  - Nav nācies šādu izlīgumu vadīt

4. Vai darbā jūtaties pakļauts emocionāliem pārdzīvojumiem? Vai vēlētos apmeklēt pašpalīdzības grupas starpniekiem, lai izvairītos no izdegšanas riska?
  - Jā, darbā esmu pakļauts emocionāliem pārdzīvojumiem un vēlētos apmeklēt pašpalīdzības grupu starpniekiem
  - Jā, darbā esmu pakļauts emocionāliem pārdzīvojumiem, bet nevēlos apmeklēt pašpalīdzības grupu starpniekiem

- Nē, darbā neesmu pakļauts emocionāliem pārdzīvojumiem
  - Nezinu
5. Vai vadot sarunas ar izlīgumā iesaistītajām pusēm vienmēr spējat saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu, būt godīgs un saglabāt ticību procesa rezultātam?
- Jā
  - Ir reizes, kad nespēju saglabāt neitrālu valodu, izrādīt cieņu vai būt godīgs
  - Lielākajā daļā procesu esmu uzvilckts, aizsvilstos un nespēju izrādīt cieņu izlīgumā iesaistītajām pusēm
  - Nezinu
6. Vai vienmēr spējat būt neitrāls attiecībā uz pušu rasi, reliģisko piederību, kultūru, dzimumu, seksuālo orientāciju vai ekonomisko stāvokli?
- Jā, šie kritēriji mani neietekmē
  - Ir bijušas reizes, kad izjūtu nepatiku pret kādu no pusēm šo kritēriju dēļ
  - Nē, nespēju neņemt vērā šos kritēriju
  - Nezinu
7. Vai Jums būtu nepieciešami papildus kursi/apmācības, lai pārliecinošāk un efektīvāk veiktu šo darbu?
- Jā
  - Nē
  - Nezinu

Ja Jūsu atbilde ir „Jā”, tad kādus tieši kursus/apmācības Jūs vēlētos apmeklēt?

8. Kurš no izlīguma vešanas veidiem, Jūsprāt, ir visefektīvākais?
- Izlīgums pie procesa virzītāja
  - Izlīgums ar Valsts probācijas dienesta starpnieka palīdzību
  - Izlīgums pie zvērināta notāra
  - Nezinu

Komentārs:

9. Kas, Jūsaprāt, jāuzlabo izlīguma procesā, lai tas kļūtu efektīgāks un puses biežāk izvēlētos risināt konfliktu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, izlīguma procesā? (nosauciet 3 ierosinājumus)

- 1.
- 2.
- 3.

Paldies par Jūsu sniegtajām atbildēm.

Jauku dienu!

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Valsts probācijas dienesta funkcijas – izlīguma organizēšana un vadīšana kriminālprocesā ar starpnieka palīdzību” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ / Signe Zukure

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītāja: Mg.iur., lektors Jānis Maizītis _____ 18.05.2015.

Recenzents (-e): _____ / _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā __.__.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: _____ / _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

__.__.2015. prot. Nr. ____, vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretārs (-e): _____